

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД  
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»  
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ  
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УГОРЩИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Реєстраційний номер: 7

Дата реєстрації: 19.06.2023 р.

**БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА**

на тему: «Трансільванське князівство, як державне утворення за часів династії Баторі (1571–1613 рр.) у підручниках факультативного курсу «Історія угорського народу»

Виконав студент IV курсу  
спеціальність: 014.03 «Середня освіта.  
Історія»  
Вагнер Чаба Чабович

Керівник: доц. Головач А. Й.  
Рецензент: доц. Зубанич Л. Л.

*Доц. Зубанич Л. Л.*  
*20.06.2023 р.*

м. Ужгород – 2023 р.

UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM  
ÁLLAMI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY  
UKRÁN-MAGYAR OKTATÁSI-TUDOMÁNYOS INTÉZET  
MAGYAR TÖRTÉNELEM ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓ TANSZÉK

**BACCALAUREUSI MUNKA**

**Téma: Az Erdélyi Fejedelemség, mint közép-európai államalakulat  
bemutatása a Báthori-dinasztia uralkodása alatt (1571–1613) „A magyar  
nép története” című fakultatív tantárgy keretében**

Vágner Csaba  
IV. évfolyamos hallgató  
Szakirány: 014.03 „Középfokú oktatás.  
Történelem”

Tudományos vezető: Halavács András docens  
Recenzens: Zubánics László docens

# TARTALOMJEGYZÉK

old.

<b>BEVEZETÉS</b> .....	<b>4</b>
<b>I. FEJEZET. ERDÉLY ARANYKORA BÁTHORI ISTVÁN FEJEDELEM</b>	
<b>IDEJÉN</b> .....	9
1.1 Báthori István hatalomra kerülése.....	9
1.2 A központi hatalom és a Rendek Erdélyben.....	104
1.3 Bekes Gáspár felkelése és a lengyel korona megszerzése .....	16
1.4 Báthori Kristóf vajda uralkodása, Erdély helyzete halála után .....	21
<b>II. FEJEZET. ERDÉLY VISZONTAGSÁGAI BÁTHORI ZSIGMOND ÉS</b>	
<b>BÁTHORI ANDRÁS FEJEDELEMSÉGE ALATT</b> .....	25
2.1 A „véreskezű” Báthori Zsigmond fejedelem politikája .....	25
2.2 Erdély, Havasalföld és Moldova a török ellen .....	27
2.3 Báthori András fejedelem.....	30
2.4 Vitéz Mihály betörése Erdélybe, Zsigmond utolsó visszatérése .....	31
<b>III. FEJEZET. BÁTHORI GÁBOR, AZ UTOLSÓ BÁTHORI A</b>	
<b>FEJEDELMI TRÓNON</b> .....	39
3.1 Báthori Gábor trónra lépése.....	39
3.2 Báthori Gábor és az erdélyi rendek.....	40
3.3 A szászok üldözése és a havasalföldi hadjárat .....	42
3.4 Báthori Gábor meghasonlása Bethlen Gáborral .....	44
3.5 Báthori Gábor meggyilkoltatása és jelleme.....	45
<b>KÖVETKEZTETÉS</b> .....	47
<b>FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK</b> .....	49
<b>FÜGGELÉKEK</b> .....	52

## BEVEZETÉS

A magyar nemzet a XVI. században sorsformáló időkhöz ért. A mohácsi tragédia után a Magyar Királyságnak megbomlott az egysége, az ország két király kezére került. Szapolyai János uralta a keleti területeket, vele szemben lépett föl I. Ferdinánd, aki fegyverek erejével kívánta megszerezni az ország egészét. Mivel Szapolyai János nem talált szövetséget Európában, kényszerűségből a török uralma alá helyezte az általa uralt területeket. Az ország tartósan a két király hatalma alá került. 1538. február 24-én a felek aláírták a váradi egyezményt: a szerződésben Szapolyai János megígérte, hogy halála után országrészét I. Ferdinánd örökli. Azonban I. János királynak 1540-nyarán fia született, s Fráter György elérte, hogy ura halála után a csecsemő János Zsigmondot válassza az országgyűlés Magyarország királyává. 1541-ben I. Szulejmán hatalmas sereggel jött Magyarországra, elfoglalta Budát, s 1541. augusztus 31-én Erdély, a Tiszántúl és a Temesköz kormányzását Izabella királynéra és Fráter Györgyre bízta. Az ország tényleges szeparálódása ekkor megy végbe. 1556-tól Erdélyben I. Szulejmán parancsából Izabella kormányzott. Egyeduralma után fia, János Zsigmond vette át az ország irányítását, akivel I. Szulejmán megújította a török szövetséget (1566). Az államhatárok rendezése Bécs és az erdélyi udvar között az 1570-ben a speyeri egyezményben került sor. Ebben János Zsigmond lemondott választott magyar király címről, és fölvette az erdélyi fejedelmi méltóságot, s megígérte, hogy országrésze halála utána a Habsburgokra száll. Ekkortól beszélhetünk Erdélyi fejedelemségről, amely Erdélyből, a Bánságból és a Partiumból tevődött össze. A Mohács után ketté-, majd háromfelé szakadt ország keleti királyságából kialakuló új haza, az erdélyi vajdaság, majd fejedelemség létrejöttében és megszilárdulásában nagy szerepük volt a Báthoriaknak. A Báthori család a Gut-Keled nemzetségből származik, tagjai Péter király idejében érkeztek Magyarországra és a svábsországi Stof (Hohenstaufen) várából erednek. A nemzetség széthullása a XIV. század elejére tehető, a család három ágra vált, a

somlyai, ecsedi és szaniszlófi ágra. A somlyai ág adta az erdélyi fejedelmeket, az ecsedi ágból is országos főméltóságok származtak. Kiterjedt családi kapcsolataik, jó házasságkötéseik révén gyarapodott vagyonukkal biztosított hatalmi háttérük valósággal predesztinálta őket az uralkodásra. Az Erdély életében hatalmas szerepet vállaló családsomlyói ága 1571 és 1613 között három fejedelmet és két vajdát adott a történelemnek. Az első négyegymást követően az önálló ország kezdeteitől, 1571-től 1601-ig uralkodott, az ötödik, Báthori Gábor pedig 1608 és 1613 között viselte a fejedelmi méltóságot.

A kutatott téma **aktualitása**, hogy a tárgyalt időszakban szűkebb pátriánk egy része, szorosan kapcsolódott az erdélyi fejedelemséghez. Valamint a napjainkban előtérbe került székely autonóm törekvés szolidaritásának jegyében foglalkozom Erdély történetét feldolgozó témával. A dolgozat célja, hogy bemutassam az erdélyi fejedelemség aranykorát és viszontagságait a Báthori-dinasztia alatt. Munkám **céljaul** tűztem ki, hogy rávilágítsak azokra a fontos momentumokra, amelyek elősegítették Erdély felemelkedését, illetve azokra, amelyek hozzájárultak a hanyatláshoz.

A munka **kronológiai határai**: 1571–1613 közötti időszak. **Földrajzi határai**: az Erdélyi Fejedelemség (a történelmi Erdély és a Partium) területe, kitekintéssel a Magyar Királyságra, a lengyel-litván államszövetségre (Rzecz Pospolita Polska), illetve a román (Havasalföld és Moldva) fejedelemségekre.

A baccalaureusi dolgozat **feladatai**, hogy bemutassam az erdélyi történéseket Báthori István fejedelemségétől, Báthori Gáborig, az utolsó Báthoriig volt, aki a fejedelmi trónig emelkedett. A kutatómunkámban a következő pontokkal foglalkoztam:

- Báthori István hatalomra kerülése;
- A központi hatalom és a rendek Erdélyben;
- Bekes Gáspár felkelése és a lengyel korona megszerzése;
- Báthori Kristóf vajda uralkodása, Erdély helyzete halála után;
- A „véreskezű” Báthori Zsigmond fejedelem politikája;
- Erdély, Havasalföld és Moldva a török ellen;

- Báthori András fejedelemsége;
- Vitéz Mihály betörése Erdélybe, Zsigmond utolsó visszatérése;
- Báthori Gábor trónra lépése;
- Báthori Gábor és az erdélyi rendek;
- A szászok üldözése és a havasalföldi hadjárat;
- Báthori Gábor meghasonlása Bethlen Gáborral.
- Báthori Gábor meggyilkoltatása és jelleme.

A témámmal kapcsolatos **forrásgyűjtemény** nagyon gazdag, rengeteg történész és kutató foglalkozott a témát feldolgozó, eseményekben bővelkedő korszakkal. A korszakról fennmaradt országgyűlési emlékek, királyi könyvek, levelezések képezik munkám forrásbázisát. A következőkben rövid áttekintést nyújtok a témával már foglalkozó kutatókról és műveikről: Szilágyi Sándor<sup>1</sup> magyar történéssznek a korszakkal kapcsolatban több feldolgozása is megjelent. Legismertebb műve: „*A magyar nemzet története*” (I-X. kötet), amelynek főszerkesztője volt. Kiadó: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, megjelent Budapesten 1894 és 1898 között. A megjelent művekből az V. kötetet<sup>2</sup> munkám során is használtam. Szilágyi Sándor másik monumentális munkája a *Monumenta Comititalia Regni Transylvaniae. Erdélyi Országgyűlési Emlékek. Történeti bevezetésekkel. I–XXI. kötet*. A dolgozatom által taglalt időszakokkal a II.<sup>3</sup>, III.<sup>4</sup>, IV.<sup>5</sup>, VI.<sup>6</sup>-kötet foglalkozik. Szilágyinak különböző folyóiratokban jelentek meg tanulmányai, mint a *Békes Gáspár versengése Báthori Istvánnal (1571–1575)*<sup>7</sup>

Fontos feldolgozni Veress Endre<sup>8</sup> levéltári kutatásait, amelyet Báthori Istvánnal kapcsolatban végzett. 1944-ben adta ki *Báthori István lengyel király és*

<sup>1</sup> Szilágyi Sándor (Kolozsvár, 1827. augusztus 30. – Budapest, 1899. január 12.) magyar történész, az MTA rendes tagja.

<sup>2</sup> Szilágyi Sándor (szerk.): *A magyar nemzet története V.* – Budapest, Athenaeum Irod. és Nyomdai Rt., 1897 – 680 old.

<sup>3</sup> Erdélyi országgyűlési emlékek II. (1556 - 1576). Szerk.: Szilágyi Sándor. – Budapest, 1876. – 578 old.

<sup>4</sup> Erdélyi országgyűlési emlékek III. (1576 – 1596). Szerk.: Szilágyi Sándor. – Budapest, 1877. – 501 old.

<sup>5</sup> Erdélyi országgyűlési emlékek IV. (1597 – 1601). Szerk.: Szilágyi Sándor. – Budapest, 1878. – 577 old.

<sup>6</sup> Erdélyi országgyűlési emlékek VI. (1608 – 1614). Szerk.: Szilágyi Sándor – Budapest, 1880. – 553 old.

<sup>7</sup> *Békes Gáspár versengése Báthori Istvánnal (1571-1575)*, Szilágyi Sándor, 1860.

<sup>8</sup> Veress Endre (1868. február 15., Békés -- 1953. november 24., Pécs), történész, tanár.

*erdélyi fejedelem levelezéseit*<sup>9</sup>, megírta Berzeviczy Márton erdélyi kancellár életrajzát.<sup>10</sup> Berzeviczy fontos ember, diplomata és tudós volt Báthori István uralkodása alatt.

Szamosközy István erdélyi magyar történetíró Kolozsváron született, Bocskai István a gyulfehérvári káptalani levélár örévé és udvari történetíróvá nevezte ki. Latin nyelvű munkáiból rengeteg elveszett, a megmaradtakat Szilágyi Sándor adta ki „*Szamosközy István történeti maradványai*”<sup>11</sup> címmel. Kortárs beszámolóit, leírásait fennmaradtak az utókor számára, amelyet lefordítottak és magyar nyelven kiadtak. Megírta Erdély történetét, amelyet Borzsák István lefordított, Sinkovics István pedig bevezetést és jegyzeteket írt hozzá.

Szádeczky Lajos<sup>12</sup> Kornyiati Bekes Gáspárról írt életrajzi munkáján<sup>13</sup> keresztül betekintést nyerünk a közte, s Báthori István közt kialakult konfliktusba. Nagy László történész több híres munkát is megjelentetett a Báthoriakról. Egyik művében Báthori család sötétebb, szélsőségesebb oldalát mutatja be<sup>14</sup>. Báthori Gábor életéről pedig részletesen ír könyvében<sup>15</sup>.

Makkai László<sup>16</sup> terjedelmes munkát írt *Erdély történetéről*<sup>17</sup>, valamint összegyűjtötte az 1572–1602 között erdélyi emlékirók írásait<sup>18</sup> és a Franklin-társulattal közösen adott ki.

**A munka szerkezetileg három** fejezetre tagolódik a munkám. A szakdolgozat bevezetésből, három fejezetből, következtetésből és a felhasznált

---

<sup>9</sup> Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király levelezése. Szerk.: Veress Endre, – Kolozsvár, 1944.

<sup>10</sup> Veress Endre: Berzeviczy Márton erdélyi kancellár (1538-1596). Athaenum, Budapest, 1911.-590.old, IV fejezet.

<sup>11</sup> Szamosközy István: Erdély története (1598-1599,1603), fordította: Borzsák István, írta: Sinkovics István. – Budapest: Európa Kiadó, 1981. – 550 old.

<sup>12</sup> Szádeczky-Kardoss Lajos (Pusztafalu, 1859. április 5. – Budapest, 1935. december 29.): magyar történész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja (1909). Kutatási területe: Erdély 16-17. századi története, a székelység története és a törökországi magyar emlékek.

<sup>13</sup> Szádeczky Lajos: Kornyiati Bekes Gáspár (1520-1579). – Budapest: Méhner Vilmos kiadása, 1887. – 103 old.

<sup>14</sup> Nagy László: A rossz hírű Báthoryak. – Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1984. – 249 old.

<sup>15</sup> Nagy László: Báthory Gábor. – Debrecen: Zrínyi Katonai Kiadó, 1988. – 298 old.

<sup>16</sup> Makkai László (Kolozsvár, 1914. július 10. – Budapest, 1989. december 1.) magyar történész, egyetemi tanár. Makkai Sándor (1890–1951) író, református püspök fia.

<sup>17</sup> Erdély története I-III köt. Főszerk. : Köpeczi Béla. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1986. – 447- 454old.)

<sup>18</sup> Erdély öröksége. Erdélyi történetírók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572-1602. Kovacsóczy Farkas, Bethlen Farkas, Gyulai Pál, Somogyi Ambrus, egy ismeretlen jezsuita, Baranyai Decsi János, Szamosközy István és Enyedí Pál írásaiból. Szerk.: Makkai László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. – 222old.

forrás- és irodalomjegyzékből áll. Az **I. fejezet** Erdély aranykorát mutatja be Báthori István alatt. A **II. fejezet** Báthori Zsigmond és András alatti viszontagságokat vázolja. A **III. fejezet** Báthori Gábor ténykedéseit mutatja be. A befejezésben pedig összegzem kutatásom eredményeit.

## I. FEJEZET

### ERDÉLY ARANYKORA BÁTHORI ISTVÁN FEJEDELEM IDEJÉN

#### *1.1 Báthori István hatalomra kerülése*

János Zsigmond halálával az erdélyi trónutódlás kérdése nemcsak magában az országban, de a Török Portán és a bécsi udvarban is napirendre került. Az erdélyi rendek azon az alapon, hogy a szultán megadta nekik a fejedelmválasztás jogát, 1571. május 25-re<sup>19</sup> tűzték ki a választást. Csakhogy április végén a török követ<sup>20</sup> megérkezett Gyulafehérvárra és meghozta a szultáni fermánt<sup>21</sup> a fejedelem kinevezéséről. Ez ellenkezett a Habsburgok elképzeléseivel, ugyanis Bécsben azt kívánták, hogy a rendek pedig ne fejedelmet, hanem vajdát válasszanak<sup>22</sup>. Természetesen a király a vajdát megerősítené pozíciójában a megfelelő feltételek elfogadása esetén.

Az erdélyi fejedelemség politikai viszonyai sok tekintetben hasonlítottak a Mohács utáni Magyarországra, utódlásra itt is ketten voltak esélyesek. Az egyik kornyáti Bekes Gáspár<sup>23</sup>, János Zsigmond egyik tanácsadója volt, aki uralkodása végén már a fejedelem nevében intézkedett. Bekesnek döntő szerepe volt a speyeri egyezmény megkötésében, valamint Bécs támogatását is élvezte. Az erdélyi történetíró Bethlen Farkas így jellemezte a jelöltet: *„Békessi Gáspár pedig Békessi Lászlónak, egy alacsonysorsu nemesnek volt a fia, akit atyja egykor a lugosi kerület vidékének bejárására kiszállt Petrovics Péternek ajánlott szolgálatába. Ez a házában tartott ifjak közé sorozta. Békessi ügyes eszének megfelelően olyan hű szolgálatokat tett neki s annyira kiérdemelte ura kegyét, hogy ez a halálát közel érezve, végrendeletében János Zsigmond királyra hagyta őt. A király, udvarába fogadva, először ifjai, majd komornyikjai közé vette föl s rövid idő alatt főpalotamesterré, majd az erdélyi kincstári tizedek*

<sup>19</sup> Erdélyi országgyűlési emlékek II (1556-1576). Szerk.: Szilágyi Sándor, Budapest, 1876. X. fejezet, 399. o. (továbbiakban: EOE II.)

<sup>20</sup> 1571. április 27-én érkezett Ahmát csász Gyulafehérvárra.

<sup>21</sup> A szultán rendelete, pecséttel ellátott oklevél.

<sup>22</sup> Magyarország története I. kötet (1526-1686). Főszerk.: Pach Zsigmond Pál szerk.: R. Várkonyi Ágnes, Akadémiai kiadó, Budapest, 1985.- 629. oldal (továbbiakban: Magyarország története I. 1985.)

<sup>23</sup> Kismanesi sorból származott, Petrovics Péter apródjaként kezdte pályáját. János Zsigmond fejedelem legbefolyásosabb tanácsosa lett. Erdély egyik legvagyonosabb főura volt.

*főhaszonbérelőjévé válva annyira beférkőzött kegyeibe, hogy az méltónak tartotta őt a Nagyságos címmel ékesíteni s azonkívül bő javakkal halmozta el. S az uralkodó ilyen kegyében és kedvezésében sikerült neki, hogy – szerencséjének ive soha meg nem törve – népszerűségben, tekintélyben és gazdagságban Erdélynek csaknem minden főúrát megelőzze”.<sup>24</sup>*

A másik jelölt Báthori István, a nagybirtokos somlyai Báthori család tagja. Róla Bethlen Farkas az alábbi jellemzést hagyta ránk: *„Ennek a családnak az eredetét egyesek régebben Bathustól, Pannonia királyától vezették le, akitől az idők során a Bathok vagy Balthák családja származott... Őseiknek ezt a fényét a századok folyamán soha meg nem szakadó szerencsével őrizték nagy vitézséggel és dicsőséggel a Báthori utódok, a magyar birodalom megszületésétől fogva nem voltak méltatlanok ilyen őseikhez. Ilyen származással birva Báthori István, a magas helyről nyert lelket nem zárta el magában, hanem mintegy új rüggyel oltva be nemzetsége fáját, nagy atyáinak vitézségéhez vitézséget, érdemeihez érdemet, dicsőségéhez dicsőséget kívánt halmozni.... A rátartiakkal szemben méltóságteljesen, a barátságosakkal nyájasan, az öregekkel szemben tiszteletteljesen, a fiatalokkal kedvesen, a fejedelmi férfiakkal szemben tiszteletadóan, mindenkivel szemben szerényen és szolgálatkészen viselkedett mindig. Itáliából visszatérve, nem maradhatott sokáig idegenben, nemsokára ugyanis a hazáját fenyegető vihar kényszerítette, hogy visszatérjen Erdélybe. Itt a szerencse változó kedvétől hányatva, a balsorsban is megtartotta lelkének bátorságát, jósorsban szilárdságát. Mert az erény, amely csak önmagához [Erdélyi Magyar Adatbank] 20 hasonló, akármennyire hányattatik, sohasem merül el, hanem mint a tűz, mindig fölfelé tör s győz, mikor azt hiszik, hogy legyőzetett.”<sup>25</sup>*

Báthori István 1533-ban született (IV.) Báthori István erdélyi vajda és Telegdy Kata második fiú gyermekeként. Korai árvaságra jutása miatt előbb

---

<sup>24</sup> Erdély öröksége. Erdélyi történetírók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572-1602. Kovacsóczy Farkas, Bethlen Farkas, Gyulai Pál, Somogyi Ambrus, egy ismeretlen jezsuita, Baranyai Decsi János, Szamosközy István és Enyedí Pál írásaiból. Szerk.: Makkai László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. – 231-240. old.

<sup>25</sup> Uo.

unokabátyja, az Erdélyben élő Báthori András neveltette, majd a 40-es években rokona, Várdai Pál esztergomi érsek nagyszombati udvarába került, onnan pedig Bécsbe, s mint királyi apród egyike lett Ferdinánd király kedvenc magyarjainak. A Katalin főhercegnőt Mantovába kísérő követség tagjaként Itáliába utazott, ahol egy ideig a velencei fennhatóság alatt lévő padovai egyetemen retorikát és klasszikus hadviselést tanult.<sup>26</sup> Az itt töltött idő meghatározóan hatott világnézetére, s eközben jó kapcsolatokat alakított ki a Velencei Köztársasággal. Eleinte a Habsburgok híve volt, ám hazatérése után a Szapolyai-ház hűséges támogatója lett, mivel birtokainak zöme, Somlyó, Szatmár és Szinyérvár országrészükben feküdt.<sup>27</sup>

1556-ban, mint az erdélyi rendek követe a lengyel határszélen fogadta a visszatérő Izabella királynét<sup>28</sup> és János Zsigmondot. Hűsége jutalmául 1559-től a váradi vár főkapitánya, s ezzel Erdély partiumi részeinek kormányzója, s bátyjával együtt a fejedelmi tanács tagja lett. 1562-ben a hadadi csatában vereséget szenvedett Balassa Menyhérttől, akinek árulása miatt Erdély Bihar és Máramaros kivételével elvesztette összes kapcsolt részeit.<sup>29</sup> A Báthori-családot is érzékenyen érintette a vereség, hiszen elvesztették Szatmár és Németi városokat, amit csak két év múlva sikerült visszaszerezniük.

Az 1565-ös<sup>30</sup> szatmári béketerv megerősítésére Báthori Bécsbe indult, mint királyi követ. Báthori István bécsi missziója alatt, Bekes Gáspár a Portára ment, és sikerült kieszközölnie a szultán segítségét. János Zsigmond a Porta támogatásának tudatában, futárt küldött Bécsbe, hogy a békepontokat megváltoztassa. II. Miksa császár becsapva érezte magát és Báthori Istvánt fogságba vetette.<sup>31</sup> Csak két év múlva II. Szelim szultán és Velence követelésére engedte szabadon. Amikor hazatérve János Zsigmond a felelősséget reá hárította, Báthori visszavonult családi birtokaira.

---

<sup>26</sup> Bíró Vencel: Báthory István fejedelem. – Kolozsvár, 1935. – 3. old. (továbbiakban: Bíró 1935.)

<sup>27</sup> Erdély története I-III köt. Főszerk. : Köpeczi Béla. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1986. – 448. oldal (továbbiakban: Erdély története I. 1986.)

<sup>28</sup> Zubánics László: „Perli-e még ezt a hont más?”. Budapest-Ungvár: Intermix Kiadó, 2010. – 11. old.

<sup>29</sup> Szabó Péter: Az erdélyi fejedelemség. – Budapest: Vince Kiadó, 2000. – 39. oldal (továbbiakban: Szabó 2000)

<sup>30</sup> Magyarország története I. 1985. – 629. old.

<sup>31</sup> Magyarország története I. 1985. – 629. old.

János Zsigmond halála után Miksa király levélben tájékozódott tőle az erdélyi helyzetről. Báthori a vajdaválasztás mellett voksolt. A bécsi udvar igazi jelöltje azonban nem Báthori, hanem Bekes volt, olyan hírek is terjedtek, hogy állítólag Miksa már kinevezte vajdának. Az országgyűlésen a két jelölt szimpatizánsai éles szópárbajt vívtak egymással, közben megmozdult a székelység, nemesi hadak gyülekeztek<sup>32</sup>, a moldovai és havasalföldi vajda készen állott, hogy a tatárokkal együtt betörjön az országba.

Veszélyes helyzetben volt az ország, ha felnyitják a szultán fermánját, azzal elfogadják a Porta jelöltjét, s egyben lemondanak a szabad választásról. Báthori István nem szállt vitába, hanem testvérével, Kristóffal és a család másik nagybirtokos ágának képviselőjével ecsedi Báthori Istvánnal együtt jelent meg az országgyűlésen,<sup>33</sup> a família támogatásával tekintélyt parancsolt, lecsendesítette a kedélyeket, és elejét vette a jóvátehetetlen lépésnek. Így 1571. május 25-én ellenvetés nélkül választották meg a régi hagyomány szerint vajdának és a székelyek ispánjának.<sup>34</sup> Báthori a rendek előtt nyomban le is tette az esküt, majd megszavaztatta a töröknek járó évi 10 000 forint adót. Erdély viszonya a Portához tehát változatlan maradt. A Szulejmán szultán által Erdély számára biztosított szabad fejedelemsválasztás jogával való élés azért is fontos volt, mivel az új szultán már egészen másként tekintett Erdélyre, mint elődje. Erről tanúskodik a választás után felnyitott fermán szövege is: *„Erdély vajdája Báthori István!... Régulta immár az Erdély ország az én oltalmam alatt volt, az Erdély ország igaz olyan országom nekem mint egyéb országaim, igaz úgy oltalmaztam mindenek ellen mint egyéb földemet. Mostan is azon módon akarom mindenben oltalmazni minden ellenség ellen. Minden rendbeli urakat, tisztartókat, várakat, városokat, kastélyokat, palánkokat, falukat, tartományokat, porkolábokat, községet azon állapotban, azon rendben akarom megtartani, mint ez ideig voltak; valami az Erdélyhez tartozik, Birodalmamat*

---

<sup>32</sup> EOE II. X. f. – 393. old.

<sup>33</sup> EOE II. X. f. – 398. old

<sup>34</sup> Nemere István: Magyarország története 989 év krónikája- Az államalapítástól a XX. század végéig. – Budapest: Anno Kiadó, 2000. – 385.oldal (továbbiakban: Nemere 2000.)

*nézi, vagy Magyarországon, vagy Erdélyben... Annakokáért én az te énhozzám való hűséged szerint az Erdélyországot az én hatalmamból néked megadtam. ...úgy tudjad, hogy téged az illet az te énhozzám való hűséged szerint, hogy az urakkal egy értelemben légy és csendességben egyet érts velek.... A budai és temesvári beglerbéggel mindenkor egyet érts, tudakozzátok meg egymástól, hogy egyetértvén az ellenség csalárdságot ne vehessen rajtatok.”<sup>35</sup>*

Báthori ugyanakkor a fejedelmi tanács tagjai és a „testamentumos urak”<sup>36</sup> előtt titokban esküt tett a magyar királyra is. Bár a bécsi udvarban Báthori vajdaságát átmeneti megoldásnak tekintették, a fejedelmi várak közül Miksa rendeletére nyolcat július elején már kezére adtak,<sup>37</sup> négynek az átadása pedig megkezdődött. A várnagyok a magyar királyra, a vajdára és annak kijelölt utódjára, Báthori Kristófra is felesküdték. Huszt várát uradalmával és sóbányáival továbbra is megtarthatta a három testamentumos úr – Bekes Gáspár, Csáky Mihály, és Hagymásy Kristóf, akiknek János Zsigmond végrendeletileg hagyta 30 ezer forint értékben.<sup>38</sup> Bekesnek azon kívül jelentős magánbirtokai is voltak, köztük a legnagyobb Fogaras vára és uradalma volt. Így Bekes csaknem önálló hatalommal rendelkezett, kapcsolatban állt a kassai császári főkapitánnyal, és várta az adandó alkalmat Báthori megbuktatására.

Báthorit viszont erősítette, hogy az erdélyi rendek többsége mellette áll. A rendek sürgették Huszt átvételét is, megújították a régi törvényt, miszerint az uralkodó tudta nélkül senki sem mehetett idegen országba, külföldiekkel sem szóban, sem levélben nem érintkezhetett. Báthori megkísérelte, hogy megnyerje a bécsi udvar szimpátiáját, osztrák főhercegnőt kért feleségül, de kérését elutasították. Erre nyíltan Bekes ellen fordult, birtokait fegyvernek erejével lefoglalta. Az utolsó fejedelmi vár, Huszt is a kezére került. Az erdélyi országgyűlés teljes hatalmat adott Báthorinak, hogy Bekes Gáspárt, mint aki az

---

<sup>35</sup> Erdély története. (Szerk. Makkai László). I. k. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1986. [Elektronikus forrás] // Hozzáférés módja: <https://mek.oszk.hu/02100/02109/html/93.html#98> (Letöltve: 2023.04.16.)

<sup>36</sup> Testamentumos urak: János Zsigmond végrendeletének végrehajtói.

<sup>37</sup> 1571. júl. 3. A testamentumos urak jelentése Maximiliánhoz, arról hogyan bocsátották át a várakat Báthory István vajda kezébe. //EOE II. X. – 478. old.//

<sup>38</sup> Jancsó Benedek: Erdély története. Attraktor Kiadó, Kolozsvár, 2008.-51. oldal (továbbiakban: Jancsó 2008.)

állam és a köznyugalom ellen tört és a vajda személyét megkérdőjelezte, megbüntesse, és a pártfogóit kiirtsa.

Báthori Bekes Gáspár ellen az október 31-re összehívott megyesi országgyűlésen<sup>39</sup> panaszt és vádat emelt. Ezen az országgyűlésen Bekes Gáspár hívei is megjelentek és ennek következtében a gyűlés lefolyása nagyon zajos volt. Az országgyűlés Bekest elmarasztalta, aminek következménye az lett, hogy az ostromlott Fogaras várából 1573 őszén Bekes Magyarországra menekült,<sup>40</sup> és hátrahagyott levelei elárulták, hogy Báthori uralmának megdöntésére készült. A Porta Báthori mellé állott, a szultán megerősítette a fejedelemségében és hozzájárult, hogy a hatalom családjában öröklődjék.<sup>41</sup>

## ***1.2 A központi hatalom és a rendek Erdélyben***

Erdély viharos időket élt meg, még mielőtt Báthori átvette az irányítást az ország felett. Az ország ügyeinek intézésében nem kapott azonnal szabad kezet, hanem a rendekkel együtt működve kellett meghoznia a döntéseket. Első lépésnek meg kellett erősítenie János Zsigmond adományait, a kincstár érdeke viszont megkívánta, hogy a korábbi uralkodói adományokat és elzálogosított javakat felülvizsgálja, s akár János Zsigmondtól, akár Izabellától származtak, azokat megszüntnek nyilvánította. Az ország jövedelmének növekedését a bányászat és a kereskedelem élénkítésében látta. Ezt az 1571. novemberi kolozsvári országgyűlés törvénycikke, úgy fejezte ki, hogy *„az mely országban áros ember nem jár, ott az pénz szűk, de az hul az áros ember kereskedik, ott bőül meg az a pénz”*.<sup>42</sup> Ennek érdekében támogatta az áruk behozatalát és kivitelét, idegen kereskedők révén is. A bányászat fellendítése érdekében az elhagyott bányákat megújította, valamint újakat nyitattott. Bárkinek a kezében is volt a bánya, az arany és ezüstváltás jogát a kincstárnak tartotta fenn.

---

<sup>39</sup> 1573. oct. 15-18. A megyesi országgyűlés határozatai. //EOE II. X. XXIV. – 543. old.

<sup>40</sup> Szádeczky Lajos: Kornýáti Bekes Gáspár (1520-1579). – Budapest: Méhner Vilmos kiadása, 1887. – 58. old. (továbbiakban: Szádeczky 1887)

<sup>41</sup> Magyarország története I. 1985. – 631. old.

<sup>42</sup> 1571. nov. 19 – dec. 1. A kolozsvári országgyűlés törvényei. //EOE II. X. XIV: – 505. //

A rendiség a sajátos erdélyi viszonyok között is kialakult, csak nem volt olyan fejlett, mint Magyarországon, ennek következtében az irányításban csak mellékszerepe volt. Az országgyűlést évente általában kétszer hívták össze, csak rendkívüli esetben többször. Az egykamarás országgyűlésen az uralkodó előterjesztésére a rendek általában megszavazták az adót.<sup>43</sup> Báthori megjegyzés nélkül jóváhagyta az országgyűlés határozatait. Mondhatni olajozottan működött a törvényhozás Báthori István idején. A központi hatalom erősebbnek bizonyult a rendiségnél. Báthori megszerezte a főurak és városi polgárság támogatását is. A szász és magyar polgárság ellentéteiben mindig úgy döntött, hogy egyik oldalról se vádolhassák meg részrehajlással. Nehezebben érvényesítette Báthori az érdekeit a székelységgel szemben. Ugyanis a székelyek sérelmezték a várparancsnokok visszaéléseit, továbbá a királyi jog érvényesítését, ami lehetővé tette, hogy külsősök is szerezhessenek birtokot Székelyföldön. János Zsigmond halálával egyszeriben kitört elégedetlenségük, Báthorit miután megválasztották, mint vajda lecsendesítette az elégedetlenkedőket. Az országgyűlés pedig a községre várépítési munkát rótt, 1572. május 25-től november 11-ig<sup>44</sup> voltak kötelesek dolgozni a váradi vár megerősítésén. Az országgyűlés azt is kimondta, hogy ha a székelyek közül valaki felkel az uralkodó vagy az állam ellen, legyen főnemes, lófő vagy paraszt, cselekedete hűtlenségnek bizonyul és büntetése fej- vagy jószágvesztés.<sup>45</sup> A székelyek kérdés ezzel nem jutott nyugvópontra. Amikor Bekes Gáspár 1575-ben haddal érkezett Erdélybe, a székelység jelentős része csatlakozott hozzá, velük a primorok<sup>46</sup> és a lófők is.<sup>47</sup>

### ***1.3 Bekes Gáspár felkelése és lengyel trón megszerzése***

---

<sup>43</sup> 1573. jan. 1 – 6. A kolozsvári országgyűlés határozatai: A szokásos adó 99 dénár „portánkint”, ehhez hasonló adót vetett a székelyekre és a szászokra, a magyarországi megyékre egy forint.//EOE. II. X. 427.//

<sup>44</sup> Gergely pápa napjától, Márton napjáig.

<sup>45</sup> XXV. 1573. jan. 1 – 6. A kolozsvári országgyűlés határozatai. // EOE. II. X. 548.//

<sup>46</sup> A szabad székelyeknek két osztálya volt: a lófők és a gyalogok. Az Árpád-házi királyok alatt azonban fokozatosan kialakult a magyar főnemesi rendnek megfelelő székely primorok osztálya. 1409-ben említik ezt az új nemességet először. Mátyás alatt törvényesen is elismerik és rendszeresítik a primor rendet. A korábban választott tisztségviselőkből születési arisztokrácia lett.

<sup>47</sup> Szádeczky 1887. – 94. old.

Bekes nem nyugodott bele sorsában. Bizalmas embereinek sikerült az elégedetlenkedő közszékelységet és a főurak egy részét saját oldalára állítania. Miksa segítségével tekintélyes haderőt gyűjtött és 1575 nyarán betört Erdélybe. A fejedelem haderejét Gyulafehérváron vonta össze, s ott értesült, hogy Bekes Gáspár hadaival Tordáról elindult Marosvásárhelyre, hogy ott a pártjára állott székelyekkel egyesüljön. Báthori utána sietett és a két sereg egymással Radnótnál, a Maros mellett találkozott.<sup>48</sup> Bekes innen Kerelőszentpálra vonult vissza és ott, mivel alkalmasnak vélte a terepet az ütközetre, Báthori előrenyomuló hadaival szembeszállott. A szerencse Báthorinak kedvezett, Bekes teljes vereséget szenvedett. A Báthori István további politikai karrierje szempontjából jelentős szerepet játszó ütközetrel kapcsolatban Bethlen Farkas így ír: *„A következő napon tehát, amely vasárnap volt, Báthori az ellenség ellen indul, s azok sem haboznak a távolból szembeszállni vele... Báthori jónak látta helyben megvárni az ellenséget; de mikor látja, hogy az sem akar feléje közeledni, a nagyobb mozsarakat a málnákkal, markotányosokkal és tábori szolgálkkal hátrahagyva, seregét egyenesen ellene vezeti: ezt látva Békessiek inkább lábuktól, mint kezüktől kértek segítséget s néhány embert hátra rendelve, hogy az üldözők támadását feltartóztassák, egészen Alárdi Ferenc Kerelőszentpál nevű erődjéig vonultak vissza. Maros mentén, gödrös és mocsaras volta miatt nehezen járható helyen, ahol annyira ki voltak téve Báthoriék támadásának, hogy úgy látszott, inkább a szükség, mint a szabad akarat irányította elhatározásukat. Volt Szentpál mellett egy a cserjésből a Maroson átvivő töltés, ahol a patak medre megszűkülve vad vizesésben zuhant le az őrlőmalmokhoz s hajtotta a kerekeket, ezen át tervezték a menekülést Békessiek, ha valami emberi dolog történnék velük s a győzelem reményét elvesztenék. Itt érte utol őket Báthori s miután Székely Mózes vezetésével néhány lovascsapatot és a gyalogos testőröket (akiket ruhájukról kék darabontoknak neveztek, s akik a többiek közül messze kiváltak) előre küldte, hogy megnyissák a csatát, igen heves ütközet keletkezett. Békessiek olyan bátran harcoltak, hogy*

---

<sup>48</sup> Szádeczky 1887. – 94 old.

*úgy látszott, megfutamítják Báthori csapatait; de Gyulafi László nagyobb csapattal támadást hajtvá végre s betörve az ellenséges tábor közepébe, hősiességében nagyszerűen megújította a harcot s nem szünt meg szorongatni amazokat, míg egy részüket ki nem mozdította állásaiból s így végre győzött a félelem a szégyenérzet felett és Békessi lovasai és gyalogosai azon a részen egyaránt megfutamodtak. De hátra volt még az erősebb falanx a sereg oldalán, ahol Békessi állt csaknem az összes pártütővel; mikor Báthori ellenük indult, a vitézségnek semmiféle tanujelét nem adva tüstént szerteszték, ki merre tudott, futásnak eredtek s egyenesen a Maros fent említett töltése felé tartottak; de növelte a pusztulást a nedves és lápos hely, ahol míg egymás hegyén-hátán rohannak, sokakat, akik nem is sebben vagy ellenséges fegyvertől érve, besüppedtek az iszapba, eltaposnak. A sereg harmadik része látva társai ilyen vereségét, egymást buzdítva négyszer rohant rá böszön Báthoriékra, de mindannyiszor visszaveretve végül mindnyájan hanyatt-homlok rendetlen futással a Maroshoz rohantak; akik pedig nem fértek a töltésen, a Maros örvényeibe zuhanva pusztultak el: kevesen, akikhez kegyesebb volt a szerencse, úszva átjutottak, de még így sem menekültek meg, mert miután majdnem dél felé, 10 órakor vége volt a harcnak, a győztesek még késő estig fogdosták, ölték és mészárolták a kóborlókat és menekülőket. A törökök nagyszámu ellenséges foglyot és zsákmányt szerezve, nemsokára visszatértek oda, ahonnan hívták őket’’<sup>49</sup>.*

Maga Bekes Gáspár is csak nehezen menekült el egynéhány hívével Bethlen várába, s onnan rövid pihenés után Szatmárra. A Bekes pártján levő főurak és a székelyek közül nagyon sokan estek a csatában Báthori fogságába, aki a büntetést mindjárt a csatatéren megkezdette, felakasztatott az elfogott főbbek közül hat kiválóbb egyéniséget: „*Báthori vajda első haragjában Barthokovith Jánost, Zádorlaki Györgyöt, Barcsai Gáspárt, Szakács Miklóst és Darolczi Jánost felakasztatta s egyuttal közzé tétette, hogy senki se merje*

---

<sup>49</sup> Erdély öröksége. Erdélyi történetírók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572-1602. Kovacsóczi Farkas, Bethlen Farkas, Gyulai Pál, Somogyi Ambrus, egy ismeretlen jezsuita, Baranyai Decsi János, Szamosközy István és Enyedí Pál írásaiból. Szerk.: Makkai László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. – 231-240. old.

*megtartani a lázadók javait, különben ugyanúgy fognak bűnhődni, mint azok*”<sup>50</sup>.

A diadalmas csata után 15 nappal Báthori összehívta Kolozsvárra a rendeket, hogy törvény szerint ítéljenek a hűtlenek és lázadók pörében.<sup>51</sup> Az ítélet annyira szigorú volt, hogy Wesselényi Ferenc ítélmester maga is könnyezve olvasta fel. Ez ítélet következtében 1575. augusztus 8-án reggel 9 erdélyi főurat Kolozsvár piacán lefejeztek, az elfogott székelyek közül 34-et Szamosfalván felakasztottak, 34-nek pedig levágták a fülét.<sup>52</sup>

További megmozdulásra Báthori alatt nem került sor, de a székelységben parázslott az elégedetlenség, ami érthető is volt, ugyanis a Szent István óta a kezdetekben kapott jogaik, előjogaik közül egyre többet vettek el a soron következő uralkodók és most a fejedelmek is folytatják ezt a gyászos gyakorlatot. Bár később aztán Erdély a „nyugalom szigete”, a béke országa lett.

Báthori Istvánt egy évvel később 1576. május 1-én Lengyelország királyává választották<sup>53</sup> a Jagelló-ház kihalását követően.<sup>54</sup> A lengyel királyi szék azért üresedett meg, mert Valois Henrik, a lengyelek uralkodója visszatért eredeti hazájába, Franciaországba, miután testvére, IX. Károly elhunytával rá szállt Franciaország koronája. A lengyel főpapok és főurak a Habsburg-császárt, Miksát akarták uruknak. Velük szemben a lengyel köznemesek a Varsó előtti királyválasztó mezőn Báthori Istvánt kiáltották ki királynak.<sup>55</sup> A lengyelek Báthoriba vetett bizalma a kerelőszentpáli diadal után erősödött meg. Ahogyan az lenni szokott, a jó szakembernek híre kel, így jött szóba a lengyeleknél, akik nagyra becsülték István fejedelem „aranykor-teremtő” képességét. Természetesen szükség volt lengyel politikai háttérre is a királyválasztó szejmben. *„Zborovszki Sámuel, lengyel menekült képezte terve előcsapatát. Zborovszki, hogy védurának a népszerűséget megszerezze, mindent*

---

<sup>50</sup> Erdély öröksége. Erdélyi történetírók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572-1602. Kovacsóczy Farkas, Bethlen Farkas, Gyulai Pál, Somogyi Ambrus, egy ismeretlen jezsuita, Baranyai Decsi János, Szamosközy István és Nyedyi Pál írásaiból. Szerk.: Makkai László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. – 231-240. old.

<sup>51</sup> XXIX. 1575. aug. 18. A kolozsvári országgyűlés határozatai.//EOE. II. X. 557.//

<sup>52</sup> Jancsó 2008. – 51.

<sup>53</sup> Kristó Gyula, Baksa János, Gergely Jenő: Magyarország története Előidőktől 2000-ig. – Budapest: Pannonica Kiadó, 2002. – 225 old. (továbbiakban: Kristó, Baksa 2000.)

<sup>54</sup> 1572-ben meghal az utolsó Jagelló-uralkodó, II. Zsigmond Ágost.

<sup>55</sup> Bíró 1935. – 5. old.

*megmozgatott. Róla, mint nagy kormányfőről, nagy hadvezérről... beszélt, s miután a szentpáli csatát megnyerte és ez által az osztrák pártot Erdélyben megtörte: Lengyelország nemessége, mely a svéd és osztrák udvar trónkeresését sehogy sem szívelte, Báthorinak egészen meg vala nyerve. ...A fejedelem Blandrata Györgyöt, főorvosát és tanácsosát küldé át, mint a ki Lengyelországban sokáig lakván, a viszonyokat és embereket meglehetősen ismerte; s midőn pártját fejteni látta, titoknokát, Berzeviczi Mártont, a Forgács Ferencz helyébe lépett procanczellárt szintén beindítá, fél millió tallért bizván rendelkezésök alá. A portát sem mulatta el megkérdezni, ki, hogy Báthori sikeresebben működhessék, egy évi adóját elengedte. A szerencsés kezdet után a lengyel nemesség abban állapodott meg, hogy Báthori a volt lengyel király Zsigmond testvérét, Annát, mint trónörököst vegye el, s úgy őt királynak fogja választani. Mit Báthori a maga részéről elfogadott, s erre a lengyel országgyűlés megválasztá, míg a senatus Maximiliánra szavazott.”<sup>56</sup>*

A választás az erdélyi állam gyarapodó tekintélyét is bizonyítja. Báthori István lengyel királysága merőben átformálta Erdély politikai viszonyait. A kis állam, amely nem belső erők műveként, hanem a török hódítás következtében jött létre, évtizedekig a török és a Habsburg érdekek ütközési tere volt. Most azonban Bécs és Sztambul mellett már Krakkó is beleszólt az ország irányításába.

Báthori István megkoronázása után végleg Lengyelországba költözött,<sup>57</sup> ám nem mondott le Erdély trónjáról sem, sőt mindkét országban meg akarta erősíteni a Báthoriak hatalmát. Felvette az erdélyi fejedelem címet, ez a titulus azonban nem volt tartalom nélküli, ugyanis István király udvarában külön Erdélyi Kancellária működött, amelynek költségeit magánjövedelméből fedezte. Erdély helytartójául pedig kinevezte bátyját, Kristófot és vajdai címet adományozott neki.

---

<sup>56</sup> Erdély történelme. Negyedik kötet. Kővári László. A Báthoriak és Bocskai kora. (1571–1613.) – 29-30. old.

<sup>57</sup> Nemere 2000. – 385. old.

Később a dinasztialapítás igényével Kristóf fiát, Zsigmondot megválasztatta az erdélyi vajda utódjául. Kristóf halála után az ország irányítását Báthori Zsigmond kiskorúsága miatt kormányzótanács vette át, amelyet Zsigmond nagybátyja, Bocskai István,<sup>58</sup> valamint Csáky Dénes és Sombori László alkotott. Ez a testület azonban, már csak a végrehajtó szervezet szerepét töltötte be, mert a döntéseket a Krakkóban vagy Wílnóban működő erdélyi kancellária határozta meg. A király mellett tevékenykedő hivatalban azonos iskolázottságú, többnyire Padovában végzett egykori diákok kaptak helyet, akik a Velence fennhatósága alá tartozó városban a törökkel való diplomácia szabályait is megtanulták. A gyulafehérvári kancellárián hasonló képzettségű emberek: Forgách Ferenc, majd a Lengyelországból hazaérkezett Kovacsóczy Farkas vállaltak szolgálatot.

Báthori István a lengyel trónon is elsődlegesnek tartotta Erdély és a királyi Magyarország érdekeit. Belátta, hogy a térségben a legjelentősebb erő az Oszmán Birodalom. A Lengyel Királyságot és az Erdélyi fejedelemséget tíz éven át az ő személyisége kapcsolta össze. Erdélyt legfelső fokon a krakkói udvarból irányították, és attól lehetett tartani, hogy a király idegenek tanácsával, idegen hatóságok útján fog dönteni Erdély ügyeiben, mint ahogyan a Habsburgok tették Magyarországon. Erdélyben azonban nem alakult ki ilyen helyzet. Elsősorban azért nem, mert Báthori erdélyinek vallotta magát a lengyel trónon is. Erdélyi tanácsosok voltak mellette, köztük korábbi ellenségei, akiknek megbocsátott, és megnyitotta előttük udvarát. A fejedelemségét hosszasan vitató birtokos, Bekes Gáspár így lett Krakkóban az orosz hadjáratok főszervezőjévé. Abafáji Gyulay Pál, akit még Bekes taníttatott Padovában, szintén ellenfélből lett a krakkói Erdélyi Kancellária vezetője.

Az erdélyi rendek büszkék voltak, hogy Báthori királyi koronához jutott. Erdély pedig erősítette Báthori helyzetét Lengyelországban, és mellette állt hadjárataiban. Báthori évről évre katonákat toborzott Erdélyben, 1580-ban közel

---

<sup>58</sup> Bocskai István (Kolozsvár, 1557. január 1. – Kassa, 1606. december 29.) Bihar vármegye főispánja, Erdély fejedelme 1605 és 1606 között. Jelentős szerepet játszott a reformációban.

5 ezer erdélyi gyalogost és lovast tartott, és a cári Oroszország elleni háború három éve alatt, a csapatok veszteségeit is innen pótolta.<sup>59</sup> Az idegen érdekekért vívott harcok növelték a magyarság vérvesztését, ugyanakkor kitűnő katonákat és vezéreket neveltek. Báthori István utód nélkül halt meg és ezzel megszűnt az összetartó kapocs Erdély és Lengyelország között.

Báthori István a Porta pártfogoltja volt, de azért a Habsburgokkal is igyekezett a jó viszonyt fenntartani. Nemcsak folytatója, hanem továbbfejlesztője is volt annak a török es német hatalom között egyensúlyozó erdélyi politikának, amelynek megalapítója Fráter György<sup>60</sup> volt. E kettős külpolitika, amely Báthori István után is irányelve maradt az erdélyi államférfiaknak.

#### ***1.4 Báthori Kristóf vajda uralkodása, Erdély helyzete halála után***

Báthori István, mikor megválasztották lengyel királynak, azonnal tudatta a szultánnal és kérte, hogy öccsét, Kristófit ismerje el Erdély fejedelmének és a fejedelmi jelvények megküldésével iktattassa be székébe. Mikor Báthori Istvánt már megkoronázták a lengyelek, Báthori Kristóf utasította konstantinápolyi ügynökét<sup>61</sup>, Nagy Mátét, hogy szorgalmazza megerősítését és jelentse ki a Portán, hogy ő hű a szultánhoz és nem igaz, hogy Lengyelországtól függene. A szultán válaszul 1576 júliusában meg küldötte az athnamét<sup>62</sup> és az ünnepélyes beiktatás után az új fejedelem is meg küldötte a 15 000 arany adót, mert az eredetileg 10 000 aranyban megállapított összeget a Porta Báthori István trónra lépése után csakhamar felemelte 5000 arannyal.

Báthori Kristóf csendben és békében uralkodott, a belügyekben szabadon intézkedhetett, csak a külügyek vezetését határozta meg a fejedelem, aki mellesleg Lengyelország királya volt. Bekes Gáspárnak esetleg megmaradt híveitől sem kellett tartania, mert maga Bekes is kibékült Báthori Istvánnal és

---

<sup>59</sup> Magyarország története I. 1985. – 644. old.

<sup>60</sup>Fráter György: horvát kismemesi származású pálos szerzetes, katona, országos és erdélyi politikus, helytartó, esztergomi érsek és bíboros.

<sup>61</sup> Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király levelezése. Szerk.: Veress Endre. – Kolozsvár, 1944. – 10 old.

<sup>62</sup> Athnamé: a szultán ünnepélyes oklevele, mellyel megerősítette az erdélyi fejedelmek választását.

attól kezdve egyik leghűségesebb embere volt. Hadba is csak kétszer kellett szállani az erdélyi seregeknek. Első ízben 1577 tavaszán, mikor a szultán parancsára a Potcoava ellen-vajda által elűzött Schiop Péter vajdát kellett vajdai székébe visszahelyezni.<sup>63</sup> Másodszor 1579-ben, mikor István királyt az oroszok ellen viselt háborújában egy 5000 főnyi sereggel segítették meg,<sup>64</sup> amelyben Bekes Gáspár és az Erdély későbbi történetében jelentősebb szerepet játszó Székely Mózes vettek részt, Wesselényi Ferenc, Borbély György és más erdélyi főurak és hadvezérek társaságában.

Báthori Kristóf uralkodása alatt Erdély vallásos életében igen nevezetes esemény történt. Az unitárius vallás megalapítója János Zsigmond uralkodása idején Dávid Ferenc<sup>65</sup> kolozsvári pap volt. Az unitárius vallás bevett vallássá való tételéért Dávid Ferencnek és híveinek nehéz harcot kellett vívniuk, amelyet azonban siker koronázott, mert 1571-ben az országgyűlés<sup>66</sup> Erdély negyedik törvényesen bevett vallásfelekezetévé tette, Báthori István pedig 1576-ban a Medgyesén tartott utolsó országgyűlésen a püspöki hivatalban Dávid Ferencet megerősítette.<sup>67</sup> Dávid Ferenc azonban híveivel és papjaival hitbeli kérdésekben ellentétre jutott. Az egyik vallási harcostársa Giorgio Biandrata<sup>68</sup> megtámadta tanításait és az unitárius vallást. Az ebből támadt teológiai harc eredménye az lett, hogy Dávid Ferencet, mint vallásháborítót börtönbe zárták, ahol néhány hónap múlva elhunyt.

Báthori Kristóf uralkodásának utolsó éveiben betegeskedni kezdett, ami inkább személyes híveit, mint őt, arra ösztönözte, hogy fia, a kiskorú Zsigmond számára biztosítsa a trónt. Kristófra, majd Zsigmondra hagyta ugyan Báthori István az országot, vajdai címmel, de fejedelemnek csak ő szólíttatta magát,

---

<sup>63</sup> Jancsó 2000. – 52. old.

<sup>64</sup> Jancsó 2000. – 52. old.

<sup>65</sup> Dávid Ferenc - (születési neve Franz Hertel, Kolozsvár, 1520 körül – Déva, 1579. november 15.) az Erdélyi Unitárius Egyház megalapítója és első püspöke.

<sup>66</sup> XXIV. 1571. jan. 6 – 17. A marosvásárhelyi országgyűlés határozatai. //EOE. II. IX. fejezet, 373-old.//

<sup>67</sup> Szabó 2000. – 47. old.

<sup>68</sup> Giorgio Biandrata (Blandrata György) (Saluzzo, 1515 – Gyulafehérvár, 1588. május 5.) olasz orvos, udvari orvos és erdélyi tanácsos, reformátor. Dávid Ferenc mellett ő lett Erdélyben az antitrinitárius eszméknek egyik fő hirdetője. Élete vége felé összeütközésbe került Dávid Ferencsel, mivel nem értett egyet ennek Krisztus istenségére vonatkozó radikális tanaival. Dávid Ferenc bebörtönzését követően visszavonult a teológiai vitáktól, és kizárólag orvosi hivatásának élt.

Kristóf nem "uralkodott". Ehhez járult még az is, hogy 1581 elején Kristóf felesége, Bocskai Erzsébet is meghalt. Báthori István király hozzájárulásával, a rendek 1581. május havában a kolozsvári országgyűlésen<sup>69</sup> a gyermek Zsigmondot Erdély fejedelmévé választották.<sup>70</sup>

Báthori Kristóf aggodalmai nem voltak ok nélküliek, mert betegsége még az országgyűlés alatt súlyosabbá lett. Gyóntató papját, egy Leleszi nevű jezsuitát magához hívatta, és vele elkészíttette végrendeletét. Fiának nevelését és gondviselését pedig bizalmas emberére, Gálfi Jánosra bízta, aki legbuzgóbb sürgetője volt annak, hogy Zsigmondot még apja életében fejedelemmé válasszák. Báthori Kristófit Gyulafehérvárra vitette, ahol 1581. május 21-én meghalt.

Báthori Kristóf halála és temetése között két év telt el.<sup>71</sup> A végtisztesség napján ismét változás következett be az erdélyi hatalmi szerkezetben. Bár István királyt testvére, Báthori Kristóf halála után az oroszok ellen való hadviselés gondjai foglalták el, azért Erdélyről sem feledkezett meg. Az erdélyi ügyek egyik fő gondját alkották, annyira, hogy majdnem azt lehet mondani, hogy Erdélyt tulajdonképpen ő kormányozta.

1583-ban Erdély kormányzását Kendy Sándorra, Kovacsóczy Farkasra<sup>72</sup> és Sombory Lászlóra bízta, de oly módon, hogy a döntő szó és irányítás Kendy Sándor kezében legyen. Az erdélyiek azonban nem voltak megelégedve a kormányzással és arra kérték a királyt, hogy Erdély kormányzását egy emberre bízza. A király engedett a kérésnek és Erdély kormányzójává 1585. május 1-én Ghiczy János<sup>73</sup> váradi főkapitányt nevezte ki. A kancellár továbbra is Kovacsóczy Farkasra maradt. Ghiczy, Báthori halála után (1586) után 1588-ban mondott le tisztségéről.

---

<sup>69</sup> XV. 1581. máj, 1 – 10. A Kolozsvárott tartott egyetemes országgyűlés. //EOE. II. XI. 155.//

<sup>70</sup> Szabó 2000. – 59. old.

<sup>71</sup> 1581-1583

<sup>72</sup> Erdély öröksége. Erdélyi történetírók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572-1602. Kovacsóczy Farkas, Bethlen Farkas, Gyulai Pál, Somogyi Ambrus, egy ismeretlen jezsuita, Baranyai Decsi János, Szamosközy István és Nyedy Pál írásaiból. Szerk.: Makkai László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. – 237old. (továbbiakban: Erdély öröksége 1993.)

<sup>73</sup> Szabó 2000. – 59. old.

István király családjának érdekeit sem tévesztette szem elől mindent megtett, hogy a hatalmas Báthori családot még hatalmasabbá tegye. Zsigmond unokatestvérét, Boldizsárt Fogaras várának urává tette. Nővérét, Grizeldiszt Zamoyski lengyel kancellárhoz adta nőül. Zsigmond egy másik unokatestvérének, Endrének bíbornoki méltóságot szerzett. Terve volt Zsigmondnak a lengyel trónt is megszerezni, amely esetben Erdély fejedelme Báthori Grizeldisz férje, Jan Zamoyski lett volna.

Mindezeknek a messze tekintő terveknek, István királynak 1586. december 13-án bekövetkezett halála vetette végét.<sup>74</sup> István király halála Erdélyre nagy csapás volt. Tekintélye, határozott erélye és bölcs mérséklete minden szenvedélyt lecsillapított és minden pártküzdelmet vagy teljesen elnyomott, vagy mérsékelt. Halála után vége lett Erdély nyugalmanak és csendességének.

Báthori István a magyar történelem legnagyobb egyéniségei közé tartozik. Ő volt a XVI. század legkiválóbb magyar államférfiija és uralkodója. Neki köszönhető, hogy az erdélyi fejedelemség nemcsak megszilárdulhatott, hanem úgy illeszkedhetett be az európai államok rendszerébe, mint a magyarság államalkotó erejének képviselője, és hogy egyik utódjának, Báthori Zsigmondnak uralkodása alatt kelet felé már úgy léphetett fel, mint a mohácsi vész előtt uralkodott magyar királyok politikájának folytatója. Báthori István uralkodása alatt élte az Erdélyi fejedelemség az első „aranykorát”. Báthori azért volt ilyen sikeres politikus és államférfi, mert törekedett az állami önállóságra. Az adórendszer, amit bevezetett, hozzájárult ahhoz, hogy a nép zsebében is maradjon, ugyanakkor lehetőség nyílt az ország fejlesztésére. Báthori István nemzetünk nagyságát is növelte azzal, hogy lengyel koronát is megszerezte, a lengyelek egyik legnagyobb királyukat tisztelik benne.

---

<sup>74</sup> Halála után a krakkói Wawel székesegyház kriptájában temették el. A lengyelek egyik legnagyobb királyukat tisztelik benne, annak ellenére, hogy élete végéig megmaradt magyarnak, és velük is csak latinul érintkezett.

## II. FEJEZET

### ERDÉLY VISZONTAGSÁGAI BÁTHORI ZSIGMOND ÉS BÁTHORI ANDRÁS FEJEDELEMSÉGE IDEJÉN

#### *2.1 A „véreskezű” Báthori Zsigmond fejedelem politikája*

Báthori Zsigmond uralkodásával az erdélyi fejedelemség egyik legválságosabb korszaka kezdődött el. A „véreskezű” jelzõt onnan kapta, hogy amikor a világra jött, állítólag mindkét tenyere teli volt vérrrel, valamint születése napján, Váradon leszakadt a templomharang.<sup>75</sup> Az előző fejezetben szó esett arról, hogy Báthori István még életében fejedelemmé választotta unokaöccsét, Zsigmondot. A tényleges hatalom viszont Báthori Zsigmondra akkor szállt, amikor a rendek 1588-ban nagykorúsították.<sup>76</sup> Azzal a kikötéssel tették, hogy megerősíti a jezsuiták kitiltásáról hozott törvényt. Az erdélyi rendek a jezsuiták Erdélyből való eltávolítását nem annyira felekezeti és vallásos okokból kívánták, mint politikaiból. Észrevették ugyanis, hogy a jezsuiták Zsigmondot el fogják vonni a törökbarát politika mellől és előbb-utóbb a Habsburgok szövetségesévé fogják tenni, amelyet Erdélyre nézve veszedelmesnek tartottak. A fejedelem a rendek kívánságának eleget téve engedett ugyan, de a jezsuiták befolyása politikájának irányításában nemcsak változatlan maradt, hanem még erősebb lett.

1591-ben Erdélybe érkezett Alfonso Carillo jezsuita atya, aki azt a feladatot kapta a pápától, hogy vonja be Erdélyt a törökellenes szövetségbe. Zsigmond lelki gondozását, gyóntatását látta el, valamint ő volt az összekötő kapocs a bécsi udvarral. A török ellen szerveződő politikának az erdélyi főurak közül is több támogatója volt, így a többek között a váradi főkapitány, Bocskai István, a fejedelem nagybátyja is.

A törökbarát ellenzék vezetői rokoni kapcsolatban is által egymással. Báthori Boldizsár és Kovacsóczy Farkas Kendy Sándor vejei voltak.

---

<sup>75</sup> Nagy László: A rosszhírű Báthoryak. – Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1984. – 97 old. (továbbiakban: Nagy 1984.)

<sup>76</sup> Szabó 2000. – 62. old.

Hozzáállásuk a törökbarát politikához akkor sem változott, amikor III. Murád szultán 1593-ban hadat üzent a Habsburgoknak.<sup>77</sup> Az ellenzéknek azonban meg kellett hátrálnia, mert 1594 februárjában Zsigmond katonasággal kényszerítette ki, hogy az országgyűlés felmondja a török szövetséget. Ezzel egy időben Erdély csatlakozott a Szent Ligához.<sup>78</sup>

Néhány hét elteltével azonban a törökbarát urak új erőre kaptak és érvénytelenítették a korábbi határozatot. Báthori Zsigmond egyelőre hiába próbálkozott Erdély külpolitikai irányelvének megváltoztatásán, Kovacsóczy Farkas pragmatikusan érvelt amellett, hogy Erdély minden biztosíték nélkül nem bocsátkozhat háborúba a törökkel. Magyarországról pedig török győzelmekről jöttek hírek, s ez kilátástalan helyzetbe sodorta Zsigmond és a nyugattal szimpatizálók elképzeléseit. A kudarc hatására Báthori Zsigmond 1594. július végén lemondott a fejedelemségről és kormányzói minőségben unokatestvérére, Báthori Boldizsárra ruházta a hatalmat<sup>79</sup>, de azt a következő hónapban már visszavette a hatalmat, mert nagybátyja, Bocskai István biztosította a katonai segítségnyújtásról.<sup>80</sup> 1594. augusztus 27-én újra felmondták a szövetséget a törökkel.<sup>81</sup> A rendek többsége azonban nemcsak határozottan ellenszegült, hanem abból az elvből kiindulva, hogy "inkább vesszen el egy ember, mint egy ország"<sup>82</sup>, Zsigmond ellen összeesküvést szerveztek<sup>83</sup>. Zsigmond ezt megtudva, az összeesküvőket elfogatta és a vezetőiket, köztük unokabátyját, Báthori Boldizsárt és annak apósát, Kendy Sándort is kivégeztette<sup>84</sup>. Október 5-én pedig Mihály havasalföldi és Áron Tiranul moldvai vajdákkal csatlakozott a Keresztény Ligához. Bocskai István hosszas alkudozások után kötötte meg Prágában, Zsigmond nevében az 1595. január 28-i szövetségi szerződést I.

---

<sup>77</sup> A hosszú, vagy más néven tizenöt éves – háború (1591/1593 – 1606)

<sup>78</sup> 1594. június Báthory Zsigmond első szövetkezése a keresztény hatalmakkal.// Erdélyi országgyűlési emlékek III. (1576 – 1596). Szerk.: Szilágyi Sándor. – Budapest, 1877. – 445. old.

<sup>79</sup> Erdélyi fejedelmek Királyi Könyvei I. Erdélyi történelmi adatok VII.3. Szerk.: Jakó Zsigmond. Kolozsvár: Az Erdélyi Múzeum Egyesület kiadása, 2005. – 9. old. (továbbiakban: Erdélyi fejedelmek Királyi Könyvei I. 2005.)

<sup>80</sup> 1594. augusztus 8.

<sup>81</sup> Szabó 2000. – 63. old..

<sup>82</sup> Jancsó 2008. – 53. old.

<sup>83</sup> 1594. szept. elején. A Báthory Zsigmond fejedelem ellen szőtt összeesküvés leírása.//EOE. III. XII. f. 453-old.//

<sup>84</sup> Nagy 1984. – 109. old.

Rudolf császárral. Ezzel a fejedelemség formálisan is elszakította azokat a szálakat, amelyek akkor már fél évszázada vazallusként fűzték a Portához, és egyben Erdélynek a 15 éves háborúba való 1594. évi belépését is szentesítette. E szerződés főbb pontjai értelmében mindkét fél folytatja a háborút a török ellen, a szövetségbe Moldvát és Havasalföldét is bevonják, az Oszmán Birodalom ellen kölcsönösen segítik egymást, a császári udvar pedig elismeri Zsigmond fejedelmi címét és örökösödési jogát Erdélyre és a Részekre, valamint Habsburg-házból való feleséget ígért neki (a választás később Mária Krisztierna főhercegnőre esett<sup>85</sup>).

## ***2.2 Erdély, Havasalföld és Moldova a török ellen***

A szerződésnek megfelelően Báthori Zsigmond elismerte a magyar király felségjogát az említett területekre, illetve, hogy a Báthoriak férfiágának kihalásával fejedelemsége visszaszáll a magyar koronára, ha pedig kudarcba fulladna a vállalkozás Zsigmond kárpótlásul két sziléziai hercegséget kapna.<sup>86</sup> Báthori 1595. május 20-án Mihály havasalföldi vajdával, június 3-án pedig Stefan Razvan moldvai vajdával kötött szerződést, amely szerint ezek elismerték Zsigmondot hűbéruruknak, az utóbbi pedig katonai segítséget ígért a török ellenében. Báthori Istvánnak, mint lengyel királynak harcaiban az erdélyi hadvezetőknek olyan vezérkara nőtt fel, amely Mátyás király óta nem volt.<sup>87</sup> Ezek közül a legkiválóbbakat tekintélyes számú magyar és székely csapatokkal Vitéz Mihály vajdához küldte Zsigmond, hogy segítsenek neki hadseregét katonailag szervezni, és harcképesé tenni. Jogosnak látszott az a feltevés, hogy most a német császári hatalom, szövetségben Erdéllyel és a román vajdaságokkal, elég erős lesz a hanyatlás jeleit mutató török uralom végleges megtörésére.<sup>88</sup> A császár a szerződésnek megfelelően a Habsburg-ház stájer ágának egyik tagját, Mária Krisztierna főhercegnőt jelölte ki Báthori Zsigmond

---

<sup>85</sup> Benda Kálmán: Erdély végzetes asszonya. – Budapest: Helikon Kiadó, 1986. – 33. old. (továbbiakban: Benda1986.)

<sup>86</sup> Oppelni és Ratibori hercegség.

<sup>87</sup> Magyarország története I. 1985. – 645. old.

<sup>88</sup> Erdélyi fejedelmek Királyi Könyvei I. 2005. – 10 old.

hitveseül, aki anyja kíséretében meg is érkezett Erdélybe. Azonban a házastársak között valami nem működött, mivel a házasságot hivatalosan „soha nem hálták el”<sup>89</sup>. A magánéleti tragédiát a fejedelem úgy igyekezett feledni és feledtetni, hogy belevetette magát a hadseregszervezésbe. A vajda és a saját csapatai azonban kevésnek gondolta Zsigmond, ezért behívta a székelyeket is, szolgálatukért megígérte régi kiváltságaik visszaállítását.<sup>90</sup>

A szultán sem nézte tétlenül az ellene folyó készülődést, Szinán pasa nagyvezírt 100 000 emberrel Vitéz Mihály vajda és Zsigmond ellen küldte: *„Míg Magyarországon ezek történtek, azonközben Szinán basa nagyvezir körülbelül kétszázezer emberrel, hajókból hidat csinálva Gyurgyevó vára alatt átkelt a Dunán, s a havaselvi Oláhországba betört. Ettől a dologtól megrémülve, Mihály havaselvi vajda a tábor számára alkalmas helyet keresett, csapatait biztosabb helyre vezette vissza, s úgy határozott, hogy az ellenséget ott várja be. Ez a hely nem volt messze a Dunától, igen sűrű bokrok vették körül, s annyira átszeldelték a mocsaras patakok, hogy át kellett hidalni szűk utai miatt. E mellett a hely mellett elhaladtak a mieink, s nem nagy távolságban tőle táborot vertek, a mocsárnak s a közbeeső erdőknek a szorosabb helyeit szétosztott őrségekkel megerősítve. Mikor aztán jelet adtak, igen hevesen megkezdődött a küzdelem. S míg a mieink azt remélték, hogy bátorságukkal, a törökök pedig, hogy sokaságukkal fognak győzni, váltakozó szerencsével harcoltak. Végre, mikor már egész napon át mindkét oldalról bátran küzdöttek, a nap már nyugovóra hajolván, a mieinkből új gyalogos csatasor rohant [harcba], s egyesítve erejüket azokkal, akik a szörnyen égető forróságban egész napon át állták a harcot, az ellenséget hirtelen megfutamították. A mieink üldözték a futókat közülök sokakat lemészároltak, s négy rézágyút s néhány jelvényt fogtak el. Akkor maga Szinán is, a hadak vezére, olyan szorult helyzetbe került, hogy lecsuszva a hidról a mocsárba esett, s az övéi alig tudták kihúzni és a táborba vinni.”*<sup>91</sup>

---

<sup>89</sup> Nagy László: A rosszhírű Báthoryak. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1984. – 128. old.

<sup>90</sup> 1595. ápr. 16 – máj. 2. A fehérvári egyetemes országgyűlés határozatai.//EOE. III. XII. f. 466-old.//

<sup>91</sup> Baranyai Decsi János. Báthori Zsigmond harcai a török ellen. In: Erdély öröksége. Erdélyi történetírók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572-1602. Kovacsóczy Farkas, Bethlen Farkas, Gyulai Pál, Somogyi Ambrus, egy

A szerencse Zsigmondnak kedvezett, fővezére, Bocskai István Szinán hadseregét Havasalföldön megsemmisítette a gyurgyevői csatában 1595. október 29-én<sup>92</sup>. Amikor vége lett a havasalföldi hadjáratnak, a székely főemberek és a főurak nem akartak tudni semmit a székely szabadság visszaállításáról. A székelyek ezért Zsigmondnál panaszt tettek. Zsigmond panaszukat az országgyűlésen törvénytudó emberek elé terjesztette, akik kijelentették, hogy "a székelyek nyavalyás paraszt emberek lévén", nem jól értették az 1595-i felszabadítást, s mivel az különben is kicsikart dolog volt és az országgyűlés sem erősítette meg, nem érvényes.<sup>93</sup>

Az ítélet kihirdetésekor, hogy zendülés ne legyen, az országgyűlésen a legbefolyásosabb székely követeket elfogták. A következő évben a székelyek ellene szegültek az ítélet végrehajtásának. Mikor Zsigmond 1596 telén Prágában időzött, az ellenszegülő székelyek megfélemezésére nagyszámú fegyveres erőt küldtek közéjük, hogy karhatalommal állítsák helyre az 1562 utáni állapotokat. Azokat a székelyeket, kiket az ellenállás szervezőinek tartottak, tömegesen fogdostatták össze és az elfogottakat részben kivégezték, részben megcsonkították. A zsarolásnak, a fosztogatásnak, az erőszaknak minden fajtáját kénytelenek voltak ez alkalommal a székelyek eltűrni. Ez volt a székelyek szomorú 1596-i farsangja<sup>94</sup>.

A gyurgyevői kudarc nem csüggesztette el törököt. 1596-ban újabb háborút indított Zsigmond ellen, éspedig Magyarországon. Zsigmond a mezőkeresztesi csatában döntő vereséget szenvedett. Ez a vereség a változékony és szeszélyes természetű Zsigmondot annyira lehangolta, hogy a fejedelemségről lemondott.<sup>95</sup>

Erdélyt át is adta Rudolfnak, aki a megígért Sziléziában fekvő oppelni és ratibori hercegségen kívül évjáradékot biztosított neki és megígérte, hogy megszerzi számára a bíbornoki kalapot is. De alig távozott el az országból,

---

ismeretlen jezsuita, Baranyai Decsi János, Szamosközy István és Enyedi Pál írásaiból. Szerk.: Makkai László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. – 114-116. old.

<sup>92</sup> Szabó 2000. – 64. old.

<sup>93</sup> Kristó, Baksa 2002. – 226. old.

<sup>94</sup> Szabó 2000. – 64. old.

<sup>95</sup> Erdély története I. 1986. – 529. old.

Báthori megbánta tettét, s visszatért Erdélybe. Rövid idő múlva újra lemondott, de Erdélyt most már nem Rudolfnak, hanem unokaöccsének, Báthori András bíbornoknak adta át.<sup>96</sup>

### **2.3 Báthori András fejedelem**

Miután Erdélyben Báthori Andrással újra a hagyományos törökbarát politika kerekedett felül, a bécsi udvar Vitéz Mihály havasalföldi vajdának pénzt és fegyveres segítséget ígért, ha híven szolgálja a kereszténység ügyét,<sup>97</sup> és Rudolfot ismeri el urának. Vitéz Mihály 1598 tavaszán Magyarországnak Havasalföld felett gyakorolt régi főhatósági jogán Rudolfnak letette a hűségesküt, mint három évvel előbb ugyanezen a címen Báthori Zsigmondnak, és egy évvel később, 1599-ben pedig Báthori Andrásnak is. Báthori András e hűségeskü alapján teljesen megbízott Vitéz Mihály vajdában, aki terveit részben Báthori András hiszékenységre alapította. Hűségesküjén kívül Báthori András követői előtt több ízben jelentette ki. *„hogy az Isten őt oly nyomorúságba süllyessze, hogy eledele fia húsa, itala vére legyen, ha ő az erdélyieket megcsalná”*<sup>98</sup>. Így aztán sikerült is a bíboros-fejedelem követőit hűségéről annyira meggyőzni, hogy azoknak egyike, Kornis Gáspár a legnagyobb határozottsággal jelentette ki, hogy *„bőrét engedi lenyúztatni, ha Vitéz Mihály esküszegő és hűtlen lenne”*.<sup>99</sup> Nem csodálkozhatunk tehát, ha Báthori András nem adott hitelt az ellenkező tudósításoknak, sőt Vitéz Mihály vajdának egy bulgáriai támadásra löszereket, edzett hadi népet és jó kapitányokat is küldött.

A Háromszéken lakó Béli János, miután értesült Vitéz Mihály készülődéseiről, Gyulafehérvárra utazott, hogy figyelmeztesse a fejedelmet a közelgő veszedelemre. *„Ne higgye János uram - válaszoló a fejedelem -, hiszen most jött onnan Sennyey Pongrác: azt mondja, hogy jó szívvel vagyunk hozzá a vajda.”*<sup>100</sup>

---

<sup>96</sup> Erdély története I. 1986. – 529. old.

<sup>97</sup> Magyarország története I. 1985. – 675. old.

<sup>98</sup> Jancsó 2008. – 54. old.

<sup>99</sup> Uo.

<sup>100</sup> Uo.

## ***2.4 Vitéz Mihály betörése Erdélybe, Zsigmond utolsó visszatérése***

Vitéz Mihály elkészült a betörésre. Hasztalanul figyelmeztette felesége, hogy bűnt követ el, ha megtámadja a Báthoriakat, akik a bujdosásában pártfogolták, és vajdai székébe segítették. Hadait Ploestiben vonta össze s onnan azokat Buzeu felé indítva, 1599. október 17-én a Bodzai-szoroson át, ellenállásra nem találva, betört Erdélybe<sup>101</sup>. Persze Vitéz Mihály vajda tervét nemcsak Báthori András hiszékenységére, hanem a közszekelyek nagyfokú elégedetlenségére is alapozta.

Még sajnált a székelyek friss sebe<sup>102</sup>, amikor Vitéz Mihály vajda betört Erdélybe. A bodzai táborából egyik székely kapitányát több nála levő székely tiszttel a székelység közé küldte, azzal az üzenettel, hogy ő Rudolf király megbízottja – feladata Báthori András elkergetni, és érvényt szerezni a szerződésnek, amelyet Báthori Zsigmond Erdély átadására vonatkozóan Rudolffal kötött. Rudolf király nevében megígérte a székelyeknek, hogy ha a király ügyének támogatására hozzá csatlakoznak, a király visszaállítja régi szabadságaikat. Ellenkező esetben rájuk tör, és tűzzel-vassal fogja őket pusztítani<sup>103</sup>. A székelyek nagyobbik része: a háromszéki, csíki és udvarhelyi közszekelyek siettek felhívásának eleget tenni. Összegyülekeztek és lerombolták a megfélemezésükre Háromszéken épített várhegyi várat, a főembereket elkergették vagy megölték, és házaikat lerombolták. Ennek végeztével tömegesen csatlakoztak Vitéz Mihály vajda bodzai táborához. Vitéz Mihály vajda hadserege körülbelül 36 000 ember volt, amelynek egyharmad része volt székely. Ez az egyharmad rész volt Vitéz Mihálynak legelszántabb katonasága, mert ez tudta, hogy nincs más választása, mint győzni vagy meghalni, mert vereség esetén ismét visszakerül a régi keserves igába. Vitéz Mihály vajda betörésének híre csak két nap múlva érkezett meg Gyulafehérvárra. Nagy volt a meglepetés és a zavar, mert minden előkészület hiányzott a sikeres védelemhez.

---

<sup>101</sup> Erdély története I. 1986. – 530. old.

<sup>102</sup> A székelyek szomorú 1596-i farsangjára utalva

<sup>103</sup> Jancsó 2008. – 54. old.

Ez alatt az idő alatt azonban, míg Vitéz Mihály vajda bodzai táborában a székelyekkel tárgyalt, Báthori András is összeszedte a rendelkezésére álló csapatokat. A székelyek közül csak a főemberek, az aranyosszéki és a marosszéki székelyek csatlakoztak hozzá.<sup>104</sup>

A vajda és a fejedelem hadai 1599. október 28-án Szeben közelében a Szenterzsébet és Sellenberk községek között elterülő mezőn ütköztek össze.<sup>105</sup> Eleinte a fejedelem hadai voltak előnyben, de a zsoldos kozákok ütközet közben Vitéz Mihály csapataihoz mentek át és ez árulásuk eldöntötte az ütközet sorsát is. A fejedelem egész tábora, minden ágyúja és poggyásza Vitéz Mihály vajda kezébe került. A megvert erdélyi had szertefutott, maga a fejedelem is a Székelyföldön keresztül igyekezett Vitéz Mihály ellenfeléhez, a moldvai vajdához menekülni. Már az ország határszéléhez, a Csíki-havasokba érkezett, ahol a székelyek csekély számú kíséretével együtt megölték<sup>106</sup>. Fejét levágták, s Gyulafehérvárra vitték Vitéz Mihály vajdához, aki lefestette és a képet Prágába küldötte. Azután a megölt fejedelem testét is Gyulafehérvárra vitette, és tisztességgel eltemettette.

Az 1599. évi eseményeket Enyedi Pál így írja le: *„1599. Mihály vajda Erdélyre jöve; Barczaságban nagy pusztitást tétete tüzzel, fegyverrel. Cardinal Andrással Szebennél szembe szálla. Mikor ütközetre készülnének, az Cardinal aranyos zászlójának gombja magától eltörék és leesék, melyet gonosz jelnek vélelnek. És ez ha így volt, igen infaustum omen volt. Volt ez harcz 28-dik octobris, szent Simon Judás napján. Ez esztendőben jó és bő bor lőtt vala, melylyel aztán az oláhok ellakának. Az egész országot, valahová beférkezete oláh, magyar, kozák, rác, mindeneket feldultak, az embereket fosztották, ölték. Azután az vajda adót rendelete havasalföldi módon: minden hórá hatat forintot, melyet mind olyan inségben is meg kelle adni, ezen kívül élést az sok gaz népnek. Akkor szokták vala mondani, hogy: «nincs olyan vakart tök, az melyről többet nem vakarhatnának mint addig, mig valami épség vagyon benne.» Nulla est tam*

---

<sup>104</sup> Erdély öröksége 1993. – 187. old. (Szamosközy István: Báthori Zsigmond, Báthori András és Mihály vajda históriája)

<sup>105</sup> Magyarország története I. 1985. – 678. old.

<sup>106</sup> Szabó 2000. – 66. old.

*rasa et glabra cucurbita, de qua plus ramenti deradi nequeat, quamdiu ea integra fuerit. Az vajda a székelyeknek meghagyta volt – tudván azt, hogy az urakban és nemesekben Molduvába futnának – hogy valakit valahol találjak, levágnák. Ez volt az oka az Cardinál halálának is. Ölte meg az Cardinált egy havasban Balázs Mihály, csíki székely, Boldogasszony falvából való – így mondják.”<sup>107</sup>.*

Krónikájában Szamosközy István is megemlékezik Báthori András haláláról: „A székelyek nagy gyűlöletükben a Báthori név kiirtására voltak ingerelve. Mert egyrészt István, a későbbi lengyel király, másrészt Zsigmond fejedelem a legutóbbi években nemcsak minden szabadságuktól megfosztották őket, hanem megkísérelt lázadásuk miatt a legkegyetlenebb büntetésekkel sújtották, s azonfelül, mint valami árverésen vett jószágot, a nemesség szolgálatára kényszerítették őket. Ettől a szolgaságtól minden erejükkel szabadulni igyekeztek. Így az előző Báthoriak iránti gyűlöletet átvitték Andrásra s azt remélték, hogy annak megölése fejében a vajda megadja és megújítja örökös szabadságukat, s ezáltal a méltatlan szolgaságtól megmentik magukat és javaikat”. A csata után menekülő bíboros fejedelem hűséges udvari embere, Mikó Miklós társaságában egy hegyi pásztor ideiglenes szállásán állt meg, majd nem messze rövid pihenőre tért. Az őket üldöző székelyek hamar utolérték őket. Előbb Mikót vágták le, majd „Székely Balázs, melléknevén Ördög, egykor a székely nemes Lázár Farkasnak haszontalan szolgája, harmadmagával rátámad az álmából felrettent fejedelemre. Ekkor a fejedelem, körülvéve a fenyegető veszedelemtől, megemberelte magát, mert látta, hogy nem emberekkel, hanem vadállatokkal van dolga, s hogy ne bosszulatlanul haljon meg, kivonta kardját és nagy lélekjelenléttel fogadta a dühöngők támadását. De balsorsa szándékát meghiusította. Ugyanis a kardot rántó és harcot kezdő [fejedelemre] Balázs nagy erővel, hatalmas ütéssel irányította bárdját, s annak foka a jobb szeme fölött bezúzta a homlokát. A mély sebben a fejedelem elterült, s csak sóhajrással

---

<sup>107</sup> Szamosközy István. Bátorji Zsigmond, Báthori András és Mihály vajda históriája. In: Erdély öröksége. Erdélyi történetírók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572-1602. Kovacsóczy Farkas, Bethlen Farkas, Gyulai Pál, Somogyi Ambrus, egy ismeretlen jezsuita, Baranyai Decsi János, Szamosközy István és Enyedi Pál írásaiból. Szerk.: Makkai László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. – 202-203. old.

válaszolt a kegyetlen támadásra, egyébként egy szót sem szólt, nehogy csüggedését elárulja, mely méltatlan lett volna fejedelmi méltóságához. Még lélezett és élt, mikor karbunkulussal ékes gyűrűjét, melyet a kisujján szokott hordani, a rablók, minthogy unták lehuzásával késlekedni, ujját levágva elrabolják. Ezután a fekvőnek fejét veszik. A csonka törzset minden ruhájától megfosztva a vadak martalékaul hagyják. Báthori András bíboros, két fejedelemséggel ékesített férfi életének és uralmának ez volt a vége. Meghalt uralomra lépésének hetedik hónapjában, huszonnyolc éves korában”<sup>108</sup>

A győztes Vitéz Mihály vajda a sellenberki ütközet után nagy pompával vonult be az erdélyi székhelyére, Gyulafehérvárra, ahová országgyűlést hívott össze, amelyen kijelentette, hogy ő Rudolf király megbízásából jött Erdélybe, mint helytartója és az ország főkapitánya. Szamosközy Vitéz Mihály bevonulását így írja le: „Maga Mihály, Gyulafehérvárra bevonulva a legkiválóbb rác lovon lovagolt, mely kékesszürke színben ragyogott. Ez előtt kézen vezettek másik nyolcat, arannyal és ezüsttel munkált igen értékes takarókkal befedve. Ő maga arany szálakkal átszőtt fehér selyem palástba, s ugyanilyen anyagból való ruhába volt öltözve. Köpenyének elülső részét széles csík formájában több sorban arany sólymok szegélyezték, mely [madár] neki családi jelvénye volt, s ezek mintegy csőrrel támadtak egymásra. Aranyból készült, vörösén fénylő gyöngyökkel rakott görbe kard függött övéen. Magyar süveggel fedett fejét a baleári fekete daru bóbitájából készült, gazdagon díszített tollbokréta ékesítette. Bocskora puha sárga bőrből volt, amit karmazsinnak neveznek, s a sarukötő, mely egészen a térdéig ért, sárga selyemből készült, s rajta gyöngysorok ragyogtak. Ilyen büszke díszben lépegetett gögösen, s ezzel a pompával adta meg a végtisztességet az eltemetett Erdélynek”.<sup>109</sup> A rendek Rudolfnak és a vajdának, mint helyettesének letették a hűségüket. Az

<sup>108</sup> Szamosközy István. Báltjori Zsigmond, Báthori András és Mihály vajda históriája. In: Erdély öröksége. Erdélyi történetírók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572-1602. Kovacsóczy Farkas, Bethlen Farkas, Gyulai Pál, Somogyi Ambrus, egy ismeretlen jezsuita, Baranyai Decsi János, Szamosközy István és Enyedi Pál írásaiból. Szerk.: Makkai László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. – 202-203. old.

<sup>109</sup> Szamosközy István. Báltjori Zsigmond, Báthori András és Mihály vajda históriája. In: Erdély öröksége. Erdélyi történetírók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572-1602. Kovacsóczy Farkas, Bethlen Farkas, Gyulai Pál, Somogyi Ambrus, egy ismeretlen jezsuita, Baranyai Decsi János, Szamosközy István és Enyedi Pál írásaiból. Szerk.: Makkai László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. – 199-200. old.

országgyűléshez magyar nyelven küldte előterjesztéseit és a gyűlés is magyar nyelven hozta végzéseit. Magyarul levelezett még a szászokkal is. Mivel eléggé jól tudott magyarul, Rudolf király követeivel is magyarul tárgyalt. A fontosabb állami okiratokat és adományleveleket latinul állíttatta ki és latinul írta alá. Román nyelvű oklevelet Erdélyben csak kizárólag havasalföldi ügyekben adott ki. Míg a székelyeknek visszaadta régi szabadságukat, addig nem tett semmit a román parasztság érdekében, mert a székelyek támogatására szüksége volt, de az erdélyi román parasztság nem tehetett neki semmi szolgálatot.

Az erdélyi nemesség nagy része ugyanakkor gyanakodva figyelte Vitéz Mihály tevékenységét: *„Egyszer az vajda egy pálczát faragcsált volt multságában, és az késsel mind lehántotta volt héjját, s mond: ha élek, így hagyom Erdélyt. Sokszor volt Mihály vajdának e szándéka, hogy teljességgel el kigyomlálja a nemességet és az urakat Erdélyből, csak oláhot és ráczot hagyna itt. A legelső gyűlésben is volt ez szándéka, mikor az harcz után Fejérvárra gyűlést tétetett volt. Ez levágatás felöll való tanácsot Naprágy Demeter és amaz bolgár püspök forralták volt az vajdával. Ezt megértvén Malaspina Episcopus, ő verte volt az vajdát le rolla és abban mult akkor...”<sup>110</sup>*

Rudolf király nem bízott Vitéz Mihály hűségében, azért Giorgio Basta nevű tábornokát küldötte Erdélybe, mint királyi biztost, nemcsak Vitéz Mihály ellenőrzésére, hanem Erdély átvételére is. Vitéz Mihály azonban nem szándékozott Erdélyt átadni Rudolfnak. Sőt Moldova ellen hadat indítva, annak vajdáját, Movila Jeremiást elkergette, és magát iktatta be a moldvai vajdai székbe, s azután visszatért Erdélybe, ahol Rudolf király biztosai várták. Vitéz Mihály azt remélte, hogy Rudolf biztosai pénzt hoznak számára, és át is fogják adni Rudolf királynak azt a diplomáját, amellyel őt, mint helytartóját az erdélyi fejedelmi széken megerősíti. A biztosok azonban sem pénzt, sem diplomát nem hoztak<sup>111</sup>.

---

<sup>110</sup> Uo. Szamosközy István. Bátorji Zsigmond, Báthori András és Mihály vajda históriája. In: Erdély öröksége. Erdélyi történetírók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572-1602. Kovacsóczy Farkas, Bethlen Farkas, Gyulai Pál, Somogyi Ambrus, egy ismeretlen jezsuita, Baranyai Decsi János, Szamosközy István és Enyedi Pál írásaiból. Szerk.: Makkai László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. – 210. old.

<sup>111</sup> Jancsó 2008. – 55. old.

Giorgio Basta, aki Vitéz Mihályban nemcsak Rudolf király ügyeinek elárulóját, hanem személyes ellenfelét is látta, egyesült az elégedetlen erdélyi magyarsággal és a vajdát megtámadta, majd 1600. szeptember 18-án Miriszlónál megverte és Erdélyből kiűzte.<sup>112</sup> Vitéz Mihály vajdát a lengyelektől segített moldvai hadak nemcsak Moldvából, hanem Havasalföldről is elűzték, és ő, mint trónvesztett fejedelem Bécsbe menekült. Az erdélyi rendek 1601 elején, Kolozsváron országgyűlést tartottak és Zsigmondot visszahívták a fejedelmi trónra.<sup>113</sup> Bécsben ez nem tetszett, s ezért Vitéz Mihály vajdának nemcsak megbocsátottak, hanem Bastával is kibékítették s újra Erdélybe küldötték azzal az utasítással, hogy Bastával egyesülve, Zsigmondot kergessék ki Erdélyből. Basta és Vitéz Mihály vajda egyesült serege Goroszló mellett ütközött össze az erdélyi hadakkal 1601. augusztus 8-án. A győzelem az egyesült hadaké lett és Erdély újra Vitéz Mihály vajda és Basta hatalmába került.

A régi gyűlölet kettejük között csakhamar újra lángra lobbant: Basta mindenáron rá akarta bírni Vitéz Mihályt, hogy menjen ki Erdélyből, és az országot adja át Rudolfnak, Vitéz Mihály ezt semmi szín alatt sem volt hajlandó megtenni. Hogy Erdélyt megtarthassa, Mihály vajda titokban elkezdett a törökkel alkudozni. Levelei közül egynehány Basta kezeibe jutott. Ezek a levelek meggyőzték Bastát Vitéz Mihály veszedelmes szándékáról, s azért 1601. augusztus 19-én Torda mellett levő táborában orvul meggyilkoltatta.<sup>114</sup> Az albán származású császári hadvezér tanácskozássra hívta időközben feleslegessé vált szövetségesét: „...vallon kapitány csellel élt. Először csak kevesed magával ment a vajda sátorához, hogy kikémlelje, hogy az vajda mit cselekszik és ha hozzáférhetnek-e az megöléséhez. A vajda mit sem sejtett... a többi vallonok is megérkeztek s a sátort hirtelen körülfogták. A vallon kapitány látván, hogy a vajda ingyen sem gondolkoznék halála felől, úgy kezdett hozzá a dologhoz. Beauri néhányad magával a sátorba megy s ezen szavakkal: fogoly vagy!

---

<sup>112</sup> Herber – Martos – Moss – Tisza: Történelem 4 (1500 – 1789). – Budapest: Reáltanoda Alapítvány, 1995. – 94 old.

<sup>113</sup> Szabó 2000. – 67. old.

<sup>114</sup> Szabó 2000. – 67. old.

*megragadja a vajdát. Mihály sem rest, felkiált: ha ! s a sátor „árbócfáján függő kardjához kap bal kezével – mert balog volt a miért a magyarok „balog”-nak is nevezgették. Ámde a vallonok megelőzik. Beauri alabárdjával hasba szúrja, más vallon puskáját hozzá lövi s épen bal karját találja, a harmadik derekát lövi át. így, midőn sebeiben összeroskadt, azért hogy az vallon rozpergerel nem vehette fejét, a vajda saját szablyáját kapják és azzal veszik fejét. Azután a sátorból kivonszolják, levágott szakálas fejét egy kevéssel azelőtt elhullott ló testére tették és sokáig ott tartották közszemlére kitéve. Ruhájától megfosztott hullája harmadnapig hevert lemeztelenítve az útfélen. Az németek a vajda testéből darabonként nagy bőroket szeldeltek ki, megnyúzván a hátát, oldalát, vállát, s a bőrdarabokat eltették emlékül s talizmánul. Básta aztán Fejérvárra vitette s a vajda által alapított templomban temettette el; később az oláhok Havasalföldre vitték s most ott nyugosznak hamvai egy kolostorban.”<sup>115</sup>*

Vitéz Mihály vajda halála után, megaléelve Basta rémuralmát, az erdélyi rendek Székely Mózes, Báthori Zsigmond egyik főemberét és hadvezérét választották Erdély fejedelmévé, aki Bastát Erdélyből kikergette<sup>116</sup>. Győzelmének gyümölcseit azonban nem sokáig élvezhette, mert Radu Serban oláhországi vajda, akit Basta hívott be, hadait 1603. július 17-én Brassónál megverte, az ütközetben maga Székely Mózes is elesett. A brassói ütközet után Basta kormányozta az országot egészen 1604-ig. Erdély történetének a sellenberki csatavesztés és a Basta bukása között eltelt időszak volt legszomorúbb korszaka<sup>117</sup>.

A Habsburg jelenlét rengeteg szenvedést hozott Erdélyre. Bocskai István azonban sikerrel ragadta magához a kezdeményezést és fölkelést robbantott ki. A fölkelést a török is támogatta, csak hogy a fejedelem nem tett engedményeket a Portának. 1606-ban Bocskai jónak látta a kiegyezést Béccsel. A bécsi békében

---

<sup>115</sup> Szamosközy István. Bátjori Zsigmond, Báthori András és Mihály vajda históriája. In: Erdély öröksége. Erdélyi történetírók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572-1602. Kovacsóczy Farkas, Bethlen Farkas, Gyulai Pál, Somogyi Ambrus, egy ismeretlen jezsuita, Baranyai Decsi János, Szamosközy István és Enyedi Pál írásaiból. Szerk.: Makkai László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. – 211. old.

<sup>116</sup> Jancsó 2008 – 55. old.

<sup>117</sup> 1599-1604

megkapta Erdélyt és a Részeket, valamint Ugocsa, Bereg, Szatmár vármegyéket.<sup>118</sup>

Erdély viharos időket élt meg Báthori Zsigmond uralkodása alatt. Báthori Zsigmondnak nagyratörő tervei voltak, ám a legkisebb kudarcra is lemondással válaszolt. Öröklött ideggyengesége, házassági kudarc bizonytalanná tette az erdélyi politikát. Fejedelemsége idején ment végbe a székely társadalom bomlása, amelyet hamis ígéreteket, lépre csalások, majd megtorlások követtek. Erdély belső gyengeségét megéreztek a „dögkeselyűk”, szörnyű pusztítás ment végbe az országba. Az új század azonban új, reményeket hozott Erdély népének.

---

<sup>118</sup> Szabó 2000. – 72. old.

### III. FEJEZET

## BÁTHORI GÁBOR AZ UTOLSÓ BÁTHORI A FEJEDELMITRÓNON

### *3.1 Báthori Gábor trónra lépése*

Bocskai István halálával ismét napirendre került Erdélyben az utódlás kérdése. A fejedelem rokonát, homonnai Drugeth Bálintot, felső-magyarországi főkapitányt jelölte meg utódjául, akinek korábbi apósa, Rákóczi Zsigmond ekkor Erdély kormányzója is volt. Azonban Bocskai fejedelem végrendelete nem akadályozta meg, hogy több trónkövetelő is igényt formáljon Erdélyre. Bocskai halálának hírére fejedelmi jogainak érvényesítése céljából azonnal útnak indították Prágából Báthori Zsigmondot is<sup>119</sup>. Igényt tartott a trónra Báthori Gábor,<sup>120</sup> a somlyói Báthori István fia, akinek az erejét az adta, hogy Bocskai által letelepített hajdúk legnagyobb része mellé állt. Az erdélyi bujdosók fejedelmüké választották már az ifjú Bethlen Gábor<sup>121</sup> is, aki azonban nem bízva a saját sikerében, Báthori Gábor mellé állt. A rendek e súlyos helyzetből kivezető legcélszerűbb utat úgy vélték megtalálni, hogy Erdély eddigi főkormányzóját, a már idős Rákóczi Zsigmondot választották meg,<sup>122</sup> abban a reményben, hogy vele szemben veje, Drugeth Bálint nem fogja érvényesíteni jogait és így Erdély meg lesz kímélve a trónvillongás súlyos megpróbáltatásától. Homonnai meg is békült sorsával és belenyugodott Rákóczi Zsigmond fejedelemségébe, csupán csak azt kötötte ki, hogy engedje át neki Bocskai kincseit, nevezetesen a török szultán által küldött királyi koronát, amely Bocskai végrendelete szerint a fejedelmi trónra került utódot illette.

Rákóczi Zsigmond nyugalomra vágyó, betegeskedő idősebb úr lévén, megválasztása után egy évig sem maradt a trónon. 1608 márciusában

---

<sup>119</sup> Nemere 2000. – 418. old.

<sup>120</sup> Báthory Gábor 1589. augusztus 15-én született Nagyváradon Somlyói Báthory István Kraszna vármegyei főispán és pelsőczy báró Bebek Zsuzsanna fiaként. Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király unokaöccse.

<sup>121</sup> Bethlen Gábor (1580. november 15. – Gyulafehérvár, 1629. november 15.) erdélyi fejedelem (1613–1629), I. Gábor néven megválasztott magyar király (1620–1621), a 17. századi magyar történelem egyik legjelentősebb személyisége.

<sup>122</sup> Nagy 1984. – 192. old.

lemondott<sup>123</sup> és Magyarországra, felsővadászi kastélyába költözött, ahol a következő évben elhunyt. Rákóczi Zsigmond lemondását követően, a Kolozsváron üléselő rendek az ismét fellépő homonnai Drugeth Bálinttal szemben, az alig 19 éves Báthori Gábort választották Erdély fejedelmévé. Természetesen közre játszott az a tény, hogy Bethlen Gábor is Báthori pártját fogta.

Ezúttal az államtanácsot is újraszervezték, elnöke Imreffy János lett, a kancellár Kendy István, a Báthori Zsigmond uralkodása alatt lefejezett Kendy Sándor fia, a székelyek főkapitánya pedig Kornis Boldizsár<sup>124</sup> lett. Az erdélyi fejedelemség idején a székely ispáni hivatal megszűnt, illetőleg egyesült a fejedelmi hatalommal, s ennél fogva Báthori István fel is vette a fejedelmi címbe. 1562 után a székely főkapitányság végezte e tisztség katonai feladatait.

Az ifjú Báthori Gábor uralkodása szerencsésen kezdődött, mert nemcsak a havasalföldi és a moldvai vajdák ismerték el fennhatóságát, hanem II. Mátyás király<sup>125</sup> is elismerte Erdély fejedelmének és a magyarországi részek<sup>126</sup> urának. Kassán Mátyás és a fejedelem biztosai egyezséget kötöttek<sup>127</sup>, amely értelmében Báthori kötelezte magát, hogy Mátyást a török kivételével minden ellensége ellen segíteni fogja. A szultán pedig nemcsak beiktató athnamét küldött, hanem a köteles évi adófizetést is elengedte három évre.

### ***3.2 Báthori Gábor és az erdélyi rendek***

Sajnos Báthori Gábor életpályáját az utókor prizmáján keresztül látják még ma is sokan. Az utódok, különösen a Bethlen Gábor udvarában alkotó krónikások igyekeztek befeketíteni személyiségét. Ezen források szerint Báthori Gábor erkölcstelen kicsapongásaival, dorbézoló és pazarló életével

---

<sup>123</sup> Szabó 2000. – 74. old.

<sup>124</sup> Nagy László: Báthory Gábor. – Debrecen: Zrínyi Katonai Kiadó, 1988. –103 old.

<sup>125</sup> II. Rudolf császár és király öccse, a Habsburg-ház osztrák ágából származó főherceg, 1608-tól II. Mátyás néven Magyarország királya, 1611-től (I.) Mátyás néven Csehország királya, 1612-től pedig (I.) Mátyás néven német-római császár.

<sup>126</sup> A középkori Magyar Királyság három részre szakadása után a „Részek” felett az erdélyi fejedelmek, mint „Magyarország részeinek urai” uralkodtak. Korabeli megfogalmazással Partium, melyet öt vármegye: Bihar, Közép-Szolnok, Kraszna, Máramaros és Zaránd, valamint Kővár-vidéke, ezenkívül a karánsebesi és a lugosi kerület alkottak.

<sup>127</sup> 1608. augusztus 20-án kötött meg a kassai béke.

elidegenítette magától a komolyabban gondolkozó erdélyieket. Különösen botrányos volt az államtanács elnökének, Imreffynek feleségével folytatott viszonya, amelynek következtében Imreffy János igazán a fejedelem kegyence lett (Imreffyné Iffjú Kata a fejedelem közeli rokona volt, s jó pár esztendővel idősebb is). Még nagyobb lett a megbotránkozás, mikor Radnóton Kornis Boldizsárné szerelmét erőszakosan igyekezett megszerezni, amely tétével Kornis Boldizsárt halálosan megsértette. Erkölcsöt, törvényt, kötelességet és tisztességet nem ismerő zsarnok lett csakhamar, ami nemcsak általános megbotránkozást, hanem elégedetlenséget is keltett.

A fejedelem politikája számos elégedetlenséget szült, aminek eredményeként a katolikus főurak a beszercei országgyűlésre érkező fejedelem ellen Széken sikertelen merényletet követtek el. A megbízók közül Kornis Boldizsárt sikerült elfogni, a többiek – Kendy István, Kornis Zsigmond, Sennyey Pongrác és Sarmasági Zsigmond – a magyar királyság területére menekültek.<sup>128</sup>

A rendek úgy tapasztalták, hogy a katolikus papok is részt vettek az összeesküvésben, alattomban megújították a 1588-évi medgyesi határozatot, amely kitiltotta a jezsuitákat az országból<sup>129</sup>, azon kívül megszüntették a szerzetesrendek klastromait és kollégiumait. A katolikus főuraknak azonban megengedték, hogy udvaraikban katolikus lelkészeket tartsanak. Ugyanakkor törvényt alkottak a szombatosok ellen is, akiket a legközelebbi országgyűlésre (ha addig meg nem térnének) megidéztek. Egyidejűleg felhatalmazták a fejedelmet arra is, hogy a Mátyás főherceggel Kassán megkezdett tárgyalásokat tovább folytathassa. E tárgyalások folytatását megnehezítette az a körülmény, hogy Kendy és összeesküvő társai Magyarországra menekültek<sup>130</sup>, Báthori pedig a kiadatásukat követelte. A nehézségek elhárítása végett Báthori és Thurzó György nádor Királydarócon személyesen találkoztak. E találkozás eredménye azonban nem a várt közeledés, hanem a két fél között való teljes elidegenedés

---

<sup>128</sup> Herber – Martos – Moss – Tisza: Történelem 4 (1500 – 1789). – Budapest: Reáltanoda Alapítvány, 1995. – 135 old.

<sup>129</sup> Jancsó 2000. – 59. old.

<sup>130</sup> Szabó 2000. – 76. old.

lett. A fejedelem az erdélyi összeesküvők kiadásához ragaszkodott, a nádor pedig a kassai egyezmény kívánta megváltoztatni, oly módon, hogy a fejedelemnek kötelessége részt venni a török elleni harcokban, ha Mátyás úgy kívánja.

### **3.3 A szászok üldözése és a havasalföldi hadjárat**

A fejedelem a királydaróci találkozásról bosszúsan és haraggal tért vissza Kolozsvárra. Báthorinak ambíciózus tervei voltak, Bocskai példájára Magyarország ellen készült, valamint a lengyel trón megszerzése is szeme előtt lebegett. Hamarosan letett ezekről a nagyratörő tervekről, de II. Mátyás király már nem volt hajlandó elismerni fejedelemségét. Ekkor fordult figyelme dél felé, ugyanis menekültek leveleiből arról értesült, hogy egyetértve a szászokkal és a havasalföldi vajdával, Magyarországból betörésre készülnek. Magához hívatta Nagy András<sup>131</sup> hajdúit és a rendelkezésre álló haderőt, gyorsan Szebenben termett, ahová előzően országgyűlést hirdetett. A várost csellel elfoglalta és az országgyűléssel fejedelmi városnak nyilvánította<sup>132</sup>, kiváltságait eltörölte, sőt hajdúival irgalmatlanul kifosztatta. Szebenből Brassó alá vonult, Weiss Mihály királybíró azonban nagy összegű ajándékkal rábírta a város megkímélésére. Brassó alól Havasalföldre tört be, hol Radu Serban székhelyét, Tirgovistet elfoglalta, s a vajdát országából kikergette, aki Moldván át Lengyelországba, s onnan Mátyáshoz ment segítséget kérni. Havasalföldről Moldva ellen akart indulni, de a szultán e vállalatától nemcsak eltiltotta, hanem a budai és temesvári pasákat utasította Báthori magyarországi birtokainak háborgatására.<sup>133</sup> Mikor ennek hírért meghallották a hajdúk, otthagyták Báthorit és tűzhelyeik védelmére hazatértek. Miután a szultán Havasalföld vajdájává Radu Mihneát nevezte ki és nem az ő jelöltjét, Bethlen Gábort az új vajda fogadására csekélyebb haderőt Havasalföldön hagyva, visszatért Erdélybe. Visszatérte után Radu Serban vajda lengyel és moldvai segítséggel Radu

---

<sup>131</sup> Nagy András (?–1612) hajdú generális, a Bocskai által letelepített hajdúk főkapitánya

<sup>132</sup> Erdély története I-III köt. Főszerk. : Köpeczi Béla. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1986. – 632. old.

<sup>133</sup> Szabó 2000. – 76. old.

Mihneát és a visszamaradt erdélyi hadat gyorsan kikergette. Ezenkívül, egyetértve Weiss Mihály brassói királybíróval és a magyarországi menekültekkel, Erdélybe szándékozott betörni. A terv az volt, hogy amíg ő a szászokkal egyetértve alulról támad, addig a menekültek magyarországi segédhadakkal felülről - északnyugatról - támadnak. Báthori Gábor, hogy a veszedelmet megelőzze, Nagy Andrást hajdúival a Barcaságra küldötte és maga is megindult Szebenből Brassó felé. Weiss Mihály azonban Nagy Andrást megvesztegetve hazatérésre bírta. A fejedelem is megérkezett Brassó alá, amelyet ostrom alá fogott. Eközben Radu Serban is átjött a havasokon és Báthorit Brassó mellett döntően megverte úgy, hogy maga is csak futva menekülhetett az ütközetből. Báthori e kudarcra a bécsi udvart gyors cselekvésre ösztönözte, Forgách Zsigmond felső-magyarországi főkapitányt elegendő számú haddal ellene küldték. Forgáchhoz csatlakozott a menekültekkel együtt Homonnai Bálint unokaöccse, Homonnai György is, aki rokona igényeire támaszkodva trónkövetelőként lépett fel. Forgách hadai diadalmasan haladtak előre: nemcsak Kolozsvárt, hanem Gyulafehérvárt is elfoglalták.<sup>134</sup> Báthori Gábor Szebenbe húzódott vissza hadaival, amelyet Forgách ostrom alá fogott. Báthori Gábornak sikerült nagy összegű pénzzel Nagy Andrást hajdúival ismét a maga részére vonni<sup>135</sup>, azon kívül Bethlen Gábor török segítséget is szerzett. Nagy András, egyesülve a Déva felől jövő török haddal, Forgách ostromló hadát szétverte. Forgách maga is csak keserves bujdosás után tudott visszamenni Magyarországba.

A győztes Báthori most már Weiss Mihályt szándékozott megbüntetni. Hogy magát a Portán biztosítsa, kegyencét, a kalandor Ghiczy Andrást küldte gazdag ajándékokkal Konstantinápolyba, mint követét. Ghiczy azonban Brassóban Weiss Mihállyal abban egyezett meg, hogy a Portán a maga számára fogja kérni a fejedelemséget és a brassóiak segítségével megbuktatja Báthorit. Ghiczynek sikerült is a maga számára a Portát megnyerni, és mint

---

<sup>134</sup> Jancsó Benedek: Erdély története. Attraktor Kiadó, Kolozsvár, 2008.-59

<sup>135</sup> Erdély története I-III. 1986. 635-old.

fejedelemjelölt tért vissza Brassóba. Báthori Gábor miután értesült ez árulásról, Brassó alatt termett és Weiss Mihályt Földvárnál tönkverte. A menekülő Weiss Mihályt egy hajdú agyonverte.

### ***3.4 Báthori Gábor meghasonlása Bethlen Gáborral***

Báthori Gábor a brassói győzelemmel szerencséjének tetőpontjára jutott. Szerencséjét azonban nem tudta sem okosan kihasználni, sem megbecsülni. Kicsapongása, kegyetlen zsarnoksága nem ismert határt. Legbizalmasabb embereit sem kímélte. Híres hajdúkapitányát, aki igaz ugyan, hogy egynéhányszor elárulta, de Szebennél trónját mentette meg, saját kezével vágta le, kedvelt és hű lovászmesterét haragjában agyontapostatta. Bukásának okozója azonban Bethlen Gáborral való meghasonlása lett. Bethlen, nem helyeselte botrányos tetteit, egészen visszavonult tőle és környezetétől. Ezt ő ellenséges indulatnak nézte, és Bethlent árulással gyanúsította. Gyanúját megerősítette Bethlennek egy elfogott levele, amelyet a temesvári pasához küldött, s amelyben a pasa figyelmét azokra az alkudozásokra hívta fel, amelyeket Báthori Mátyással kezdett egy török ellen való szövetség tárgyában. Báthori elhatározta Bethlen megöletését, miről Bethlent Báthori egyik szeretője, özvegy Török Katalin titkon értesítette. Bethlen ekkor a temesvári pasához menekült, hogy életét megmentse.<sup>136</sup>

Báthori igyekezte magát bebiztosítani eddigi ellenfeleivel szemben. Mindenekelőtt II. Mátyás királlyal törekedett egyezsége jutni, ami neki az 1612. december 24-én Thurzó nádorral és Melchior Khlesl kancellárral kötött egyezséggel sikerült is.<sup>137</sup> Azután a brassóiakkal kezdett alkudozni, sőt még az áruló Ghiczynek is megbocsátott. Brassóval megbékült, a barcasági várakat visszaadta. Mindez már késő és hasztalan volt. Bethlen Temesvárról Konstantinápolyba ment, hol sikerült a szultántól olyan értelmű athnamét kieszközölni, amelyben a szultán az erdélyieknek meghagyta, hogy Báthori

---

<sup>136</sup> Nagy László: Báthory Gábor. – Debrecen: Zrínyi Katonai Kiadó, 1988. – 264. old.

<sup>137</sup> Jancsó 2000. – 60. old.

Gábort foszák meg trónjától, és Bethlen Gábort válasszák meg Erdély fejedelmévé.

Bethlen Gábor Konstantinápolyból visszatérve a temesvári pasa seregeitől támogatva a Hunyad megyei Vaskapun át Erdélybe vonult. Báthori Gábor előbb Kolozsvárra menekült, majd onnan a Partium székhelyére, Váradra ment. A temesvári pasa 1613. október 21-re Kolozsvárra országgyűlést hívott össze, amely Báthorit a fejedelemségről letette, és Bethlent fejedelemmé választotta.<sup>138</sup>

### ***3.5 Báthori Gábor meggyilkoltatása és jelleme***

Báthori Váradról Forgách Zsigmondtól kért segílyt. Miután hajdúi vele voltak, abban bízott, hogy ha Forgáchtól kellő számú segítséget kap, még trónját visszaszerezheti.<sup>139</sup> A menekülő Báthorival volt Ghiczy, aki látva, hogy urát a szerencse elhagyta, Bethlenhez szándékozott csatlakozni. Hogy a tervét könnyebben végrehajtsa, elhatározta, hogy Báthorit megöleti, úgy gondolta azzal elnyerné Bethlen jóindulatát. Tervének megnyerte Szilasi és Nadányi hajdúkapitányokat, kik készségesen vállalkoztak Báthori megölésére. Ghiczy egy reggel rábeszélte Báthorit, hogy a menjen hajdúk táborába. Visszatérésekor pedig Váradon meggyilkolták. Holtteste Nyírbátorban több mint egy évtizedig temetetlenül feküdt, végül Bethlen Gábor döntött úgy, hogy adják meg számára a végtisztességet: Ecsedre vitette, ahol eltemették.<sup>140</sup> Vele együtt halt ki a fényes múltú Báthori család, amelynek egyik tagja, somlyai Báthori István a magyar nemzet legnagyobb államférfiúi és uralkodói közül való volt, s amely a magyar királyságnak több nádort és Erdélynek a nagy Báthori Istvánon kívül három fejedelmet adott.

Báthori Gábort a természet kiváló testi és lelki tulajdonokkal áldotta meg. Egyike volt a legszebb és legdaliásabb férfiaknak, szellemi képességei is elsőrangúak voltak, de jóformán híjával volt minden erkölcsi érzéknek. Az önuralom fegyelmező erejét nem ismerte, rossz indulatainak és káros

---

<sup>138</sup> Szabó Péter: Az erdélyi fejedelemség. – Budapest: Vince Kiadó, 2000. – 76 old.

<sup>139</sup> Erdély története I-III. 1986. – 641. old.

<sup>140</sup> Szabó 2000. – 76. old.

szenvedélyeinek, sőt pillanatnyi szeszélyeinek engedelmeskedett, s ennek következtében ragadtatta magát a legtöbbször oktalan és minden belátást nélkülöző zsarnoki cselekedetekre. Dorbézolásában nem ismert határt s a női becsület előtte nem létező fogalom volt. Lelki állapota azzal a fogalommal jellemezhető legtalálóbban, amelyet az elmekórtan erkölcsi örületnek nevez. Politikájából sem hiányzott a nagy koncepciójú zsenialitás, hiszen minden ingadozása és ellenmondása ellenére is megállapítható, hogy ő Erdélyből a román vajdaságokkal, mint hűbéres tartományaival, egy erős államot akart alkotni, hogy a Habsburgokkal szövetségbe a törököt kiűzze és a magyar királyság hajdani egységét visszaállítsa. E tervhez azonban nem tudta sem a helyes utat, sem a megfelelő eszközöket megválasztani, és kellően alkalmazni. Nagyságra és korlátlan hatalomra való törekvése inkább csak álom volt, mint igazi nagypolitikai koncepció. Ez volt az oka, hogy nem ritka sikereiből rendszerint szerencsétlenség és romlás származott az országra. Uralkodása alatt Erdély a véletlenség viharától hányt-vetett volt. Hogy el nem pusztult, az történelmi szerencséjén kívül annak köszönhető, hogy Báthori uralkodása rövid ideig (öt évig) tartott, és mint egy futó zivatar vonult végig, aránylag kevés pusztítást hagyva maga után, a sokat szenvedett országon és népen.

## KÖVETKEZTETÉSEK

Munkámat a XVI. században kialakult eseménysorozatok bemutatásával kezdtem, hogy a mohácsi csatavesztés után milyen folyamatok játszódtak le az országban. Ezen folyamatok végterméke lett a magyar királyság keleti részének transzformációja erdélyi fejedelemséggé, amely mintegy fél évszázad alatt ment végbe. Az így létrejött országgal már az európai nagyhatalmak is számoltak. János Zsigmond, az első erdélyi fejedelem nem viselhette sokáig e tisztet, a speyeri szerződés után nem sokkal meghalt. Az erdélyi rendek ekkor éltek a szultántól kapott joggal, és vajdává választották Báthori Istvánt, aki később felvette a fejedelmi titulust és a hatalmat családjában örökíthetővé tette. Báthori István alatt élte az erdélyi fejedelemség az első virágkorát, a gazdaság rendbehozatala a hadsereg megerősítése és a belső béke megteremtése mind Báthori keze munkáját dicséri. Csak fokozódott az erdélyiek büszkesége, amikor Báthorit lengyel királlyá koronázták. Erdély ekkoriban a vallások szabad hazája volt, a nyugaton üldözött protestánsok itt biztos menedéket találtak. Báthori István még életében kijelölte utódjául unokaöccsét, Báthori Zsigmondot. A fejedelemség lakói joggal bizakodhattak a jövőt illetően. Bizakodásuk csakhamar borzongásba fordult. Báthori Zsigmond méltó akart lenni elődjéhez, ambiciózus tervei voltak a török kiűzését illetően, de öröklött ideggyengesége következtében nem volt stabil uralkodó 1588 és 1602 között négyszer leköszönt, majd ugyanannyiszor tért vissza a trónra. Báthori Zsigmond leszámolt az ellenzékkel, még saját unokatestvérét Báthori Boldizsárt is megölte. A székelyeket hamis ígérekkel háborúba vitte, s amikor azok számon kérték Zsigmondon a megígért jogokat, a fejedelem súlyos pusztítást végzett közük. Erdélyben akkor ment végbe a legnagyobb pusztítás, amikor Báthori Zsigmond 1599-ben lemondott és helytartóul vajdai címmel unokatestvérét, Báthori Andrászt hagyta. Megérezte az ellenség Báthori András gyengeségét és Erdély nem kerülhette el sorsát. Mihály vajda betörését nem tudták megakadályozni az erdélyi hadak, a csatát követően Báthori Andrászt agyonverték. Mihály vajdának viszont csak epizód szerep jutott, ugyanis a Habsburgok nem számoltak vele

hosszú távon. Basta György generálist küldték Erdélybe, aki tönkre verte a vajda seregét. Az erdélyi három nemzet remegve ismerte el a Habsburgok fennhatóságát. Ekkor Zsigmond gondolt egy merészet és újra visszatért Erdélybe, csak hogy elbukott, mert a visszahívott Mihály vajda és Basta seregei tönkreverték, Zsigmond is kis híján ott maradt. Erdély történetének a sellenberki csatavesztés és a Basta bukása között eltelt időszak volt legszomorúbb korszaka. Ekkor következett a fordulat Bocskai István ált az ország élére, kikergette Bastát, majd egyezséget kötött a Habsburgokkal. Halála után Rákóczi Zsigmond lett a fejedelem, de nem sokáig, Báthori Gábor a dinasztia utolsó fejedelme a hajdúk élén elfoglalta a trónt. Uralkodása szépen kezdődött, a nép is bízott benne lévén egy Báthoriról van szó. Csak, hogy a hatalomtól megbódult és kénye kedvére városokat fosztogatott. Erkölcstelen viselkedésével kivívta a rendek ellenszenvét, akik összeesküvést terveztek ellene. Csak hogy tervük lelepleződött és menekülniük kellett, aki maradt az meghalt. Báthori Gábor alatt kerül vezető pozícióba Bethlen Gábor, aki az összeesküvésben részt vett tanácsosok helyére került. Sikertelen hadjárat miatt be kellett hívni a Habsburg csapatokat az országba, hogy megmentse fejedelemségét. Ekkor a Porta elpártolt tőle és Bethlen Gábort jelölte ki utódjául, aki megválasztatta magát fejedelemmé. Báthori Gábor pedig gyilkosság áldozata lett, saját emberei árulták el. Uralkodása alatt Erdély a véletlenség viharától hányt-vetett volt. Hogy el nem pusztult, az történelmi szerencsén kívül annak köszönhető, hogy Báthori uralkodása rövid ideig (öt évig) tartott, és mint egy futó zivatar vonult végig, aránylag kevés pusztítást hagyva maga után, a sokat szenvedett országon és népen.

## FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

### I. Források

1. Báthori István erdélyi fejedelem és lengyel király levelezése. Szerk.: Veress Endre. – Kolozsvár, 1944. – 357 old.
2. Erdélyi fejedelmek Királyi Könyvei I. Erdélyi történelmi adatok VII.3. Szerk.: Jakó Zsigmond. – Kolozsvár: Az Erdélyi Múzeum Egyesület kiadása, 2005. – 525 old.
3. Erdélyi országgyűlési emlékek II. (1556 - 1576). Szerk.: Szilágyi Sándor. – Budapest, 1876. – 578 old.
4. Erdélyi országgyűlési emlékek III. (1576 – 1596). Szerk.: Szilágyi Sándor. – Budapest, 1877. – 501 old.
5. Erdélyi országgyűlési emlékek IV. (1597 – 1601). Szerk.: Szilágyi Sándor. – Budapest, 1878. – 577 old.
6. Erdélyi országgyűlési emlékek VI. (1608 – 1614). Szerk.: Szilágyi Sándor. – Budapest, 1880. – 553 old.
7. Erdély öröksége. Erdélyi történetírók Erdélyről II. Sárkányfogak 1572-1602. Kovacsóczy Farkas, Bethlen Farkas, Gyulai Pál, Somogyi Ambrus, egy ismeretlen jezsuita, Baranyai Decsi János, Szamosközy István és Enyedi Pál írásaiból. Szerk.: Makkai László. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993. – 222 old.

### II. Szakirodalmak, monográfiák, segédkiadványok

8. Szakály Ferenc: Virágkor és hanyatlás 1440 – 1711. – Budapest: História Kiadó, 2006. – 97-100 old.
9. Erdély története I-III köt. Főszerk: Köpeczi Béla. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1986. – 1946 old.
10. Szádeczky Lajos: Korniyáti Bekes Gáspár (1520-1579). – Budapest: Méhner Vilmos kiadása, 1887. – 103 old.
11. Papp Klára, Jeney-Tóth Annamária, Ulrich Attila: Báthori Gábor és kora. Debrecen: Debreceni Egyetem kiadása, 2009. – 404 old.

12. Magyarország története I. kötet (1526-1686). Főszerk. : Pach Zsigmond Pál szerk.: R. Várkonyi Ágnes. – Budapest: Akadémiai kiadó, 1985. – 930 old.
13. Szabó Péter: Az erdélyi fejedelemség. – Budapest: Vince Kiadó, 2000. – 164 old.
14. Benda Kálmán: Erdély végzetes asszonya. – Budapest: Helikon Kiadó, 1986. –80 old.
15. Jancsó Benedek: Erdély története. – Kolozsvár: Attraktor Kiadó, 2008. – 151 old.
16. Nagy László: Báthori Gábor. Debrecen: Zrínyi Katonai Kiadó, 1988. – 298 old.
17. Nagy László: A rossz hírű Báthoriak. – Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1984. – 249 old.
18. Kristó Gyula, Baksa János, Gergely Jenő: Magyarország története Előidőktől 2000-ig. – Budapest: Pannonica Kiadó, 2002. – 687 old.
19. Nemere István: Magyarország története 989 év krónikája. Az államalapítástól a XX. század végéig. – Budapest: Anno Kiadó, 2000. – 710 old.
20. Szamosközy István: Erdély története (1598-1599,1603), fordította: Borzság István. – Budapest: Európa Kiadó, 1981. – 550 old.
21. Bertényi Iván, Diószegi István, Horváth Jenő, Kalmár János, Szabó Péter: Magyar királyok könyve. Magyarország és Erdély királyai, királynői, fejedelmei és kormányzói. – Gyula: Officina Nova kiadó, 1995. – 227 old.
22. Veress Endre: Berzeviczy Márton erdélyi kancellár (1538-1596). – Budapest, Athaeneum, 1911. – 590 old.
23. Zubánics László: „Perli-e még ezt a hont más?”. – Budapest-Ungvár: Intermix Kiadó, 2010. – 260 old.
24. Herber–Martos–Moss –Tisza: Történelem 4 (1500 – 1789). – Budapest: Kiadja a Reáltanoda Alapítvány, 1995. – 336 old.
25. Barta Gábor: Az erdélyi fejedelemség születése. – Budapest: Gondolat Kiadó, 1979. – 279 old.

26. Majláth Béla: Maylád István 1502-1550. – Budapest: Franklin-társulat könyvnyomdája, 1989. – 297 old.
27. Csiffáry Tamás: Erdély 1000 éve. – Budapest: Fix Könyvkiadó, 2004. – 76 old.
28. Nagy képes világtörténet. Szerk.: Marczali Henrik. – Budapest, 1999. – Elektronikus kiadás, VIII. kötet X. fejezet
29. Békes Gáspár versengése Báthori Istvánnal (1571-1575), Szilágyi Sándor, 1860. [elektronikus formában:] <http://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/7283/107-115.pdf?sequence=1>
30. Bíró Vencel: Báthori István fejedelem, Kolozsvár, 1935.[elektronikus formában:] <http://mek.oszk.hu/08300/08395/>
31. Dörnyei László, Kővágó Sarolta: A magyar történelem nagy alakjai. – Budapest: Reflektor Kiadó, 1987. – 32 old.
32. A Báthoriak kora. Szerk.: Varga Katalin – Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1982. – 307 old.

## FÜGGELÉKEK

### 1. sz. Az Erdélyi Fejedelemség határainak kialakulása (1570)



**Forrás:**

<http://mek.oszk.hu/01800/01885/html/cd5m/kepek/tortenelem/to091gf95221.jpg>

**2. sz. Báthori István erdélyi fejedelem, Lengyelország királya**



**Forrás:**

[https://media.szekelyhon.ro/pictures/erdelyin/tortenelem/b\\_bathory-istvan-fejedelem.jpg](https://media.szekelyhon.ro/pictures/erdelyin/tortenelem/b_bathory-istvan-fejedelem.jpg)

### 3. sz. Báthori István Pszkov alatt (Jan Matejko festménye)



**Forrás:**

<https://erdelyinaplo.ro/elo-emlekezet/bathory-istvan-lengyelország-kiralya>

## 4. sz. Közép-Kelet Európa politikai térképe Báthory István uralkodása idején



**Forrás:**

<https://polhunation.hu/bathory-istvan-lengyel-kiraly/>

## 5. sz. Báthori Kristóf portréja



**Forrás:**

<https://mek.oszk.hu/01900/01912/html/index936.html>

## 6. sz. Báthori Zsigmond portréja



**Forrás:**

[https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1thory\\_Zsigmond](https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1thory_Zsigmond)

## 7. sz. Báthori András portréja



### Forrás:

[https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1thory\\_Andr%C3%A1s\\_erd%C3%A9lyi\\_fejedeleml](https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1thory_Andr%C3%A1s_erd%C3%A9lyi_fejedeleml)

## 8. sz. Báthori Gábor portréja



**Forrás:**

[https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1thory\\_G%C3%A1bor\\_erd%C3%A9lyi\\_fejedeleme](https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1thory_G%C3%A1bor_erd%C3%A9lyi_fejedeleme)